

SSAD

Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi

ISSN 2587-2621

Cilt 5, Türk-Yunan İlişkileri Özel Sayısı | Volume 5, Special Issue: Turkish-Greek Relations, 30 Ağustos/30 August 2021

sisaddergi@gmail.com

Makale Türü/Article Type: Araştırma/Research

Makale Gönderim Tarihi/Received Date: 26.07.2021

Makale Kabul Tarihi/Accepted Date: 25.08.2021

DOI: 10.30692/siad.974442

TÜRK-YUNAN İLİŞKİLERİNDE DÖNÜM NOKTASI: BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI ARİFESİNDE OSMANLI DEVLETİ İLE YUNANİSTAN'IN "NORMALLEŐME" ARAYIŞI VE ALMANYA'NIN İTTİFAK PROJESİ

The Turning Point in Turkish-Greek Relations: The Guest for "Normalization" of the Ottoman Empire and Greece on the Eve of the First World War and Germany's Alliance Project

Gürhan YELLİCE

Doç. Dr.

Dokuz Eylül Üniversitesi

Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü

ORCID ID: 0000-0002-1402-8210

gurhan.yellice@deu.edu.tr

Atıf/Citation: Gürhan Yellice (2021), "Türk-Yunan İlişkilerinde Dönüm Noktası: Birinci Dünya Savaşı Arifesinde Osmanlı Devleti ile Yunanistan'ın "NormalleŐme" Arayışı ve Almanya'nın İttifak Projesi", *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi Türk-Yunan İlişkileri Özel Sayısı*, C. 5, 30 Ağustos 2021, s.91-115.

Öz: Birinci Dünya Savaşı'na giden süreçte Osmanlı Devleti ve Yunanistan'ın ilişkilerindeki kriz halini sonlandırarak ittifak kurma girişimlerini mercek altına alan bu çalışmanın amacı, Almanya'nın bu arayıŐa katkısının ne olduğunu ortaya koymak ve ittifakın gerçekleştirilmesinin mümkün olup olmadığını sorusuna yanıt bulmaktır. Balkan Savaşları sonrasında Osmanlı-Yunan ilişkilerinde yaşanan gerginlik, Avrupa barışını tehdit eden bir durum arz etmekteydi. İki ülke arasındaki uzlaşmazlığın nedeni Birinci Balkan Savaşı sırasında Yunanistan tarafından işgal edilen ve nihai statüsüne ilişkin kararın Büyük Güçlere bırakıldığı Ege Adaları meselesiydi. Osmanlı Devleti, Batı Anadolu'nun güvenliği için hayati önem arz ettiğini öne sürdüğü bazı adaların (özellikle Sakız ve Midilli) iadesini talep ederken Yunanistan'ın buna yanaŐmaması iki ülkeyi yeni bir savaşın eŐiĐine getirmişti. Büyük Güçler genel olarak bu durumun yeni bir Balkan Savaşı'na zemin hazırladığına ve en nihayetinde de Avrupa'yı genel bir savaşa götürme potansiyeline sahip olduğuna inanırken Almanya gerginliğin sonlandırılması için en fazla çaba sarf eden devlet oldu. Almanya'nın bu yaklaŐımının ardında yatan neden, oluŐturacaĐı ittifak yoluyla iki ülkeyi bloğuna katarak İtilaf bloğuna karşı avantaj elde etmektir. İlgili ülkelerin arşiv kaynaklarına dayanan ve tarafların olaylara yaklaşımını karŐılaŐtırmalı analiz yöntemiyle ele alan bu çalışmanın vardığı sonuç, Osmanlı Devleti'nin Yunanistan'la bir ittifak kurmaya razı geldiği, Yunanistan'ın çekimser tutumu nedeniyle ittifakın gerçekleştirilemediği, Almanya'nın tüm girişimlerine rağmen bunu mümkün kılamadığı yönündedir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Yunanistan, Almanya, İttifak, Ege Adaları.

Abstract: This study is about the Greek-Turkish attempts to form an alliance leading up to the First World War. The aim of the study is to reveal what the contribution of Germany to this quest and to find an answer whether it was possible or not. The ongoing crisis in the Greek-Turkish relations after the Balkan Wars was threatening the peace in Europe because it could not end the state of war in the region. The bone of contention between the two countries was the Aegean Islands which was occupied by Greece during the First Balkan War and whose status could not be determined despite all the agreements made and where the final decision was left to the Great Powers. While the Ottoman Empire asked some of the islands (especially Chios and Lesbos) be returned because they were vital for the security of Western Anatolia, Greece opposed it and the two countries came to the brink of war. The Great Powers tried to ease the crisis for they believed that this could pave the way for a new Balkan War and ultimately a general war. Germany was the state that made the most effort to end the tension between the parties. The main reason behind this was to include the two countries in its own bloc through the alliance and gain advantage against the Entente bloc. The work is mainly based on the archival sources of the relevant countries and used comparative analysis method when examining the view of the parties. The study concludes that an alliance between the two countries was not possible because of Greece's negative attitude and German attempts failed to change this attitude.

Keywords: Ottoman Empire, Greece, Germany, Alliance, Aegean Islands.

GİRİŞ

Balkan Savaşları son bulduğunda, anlaşmaların imzalanmasına arabuluculuk ederek paylaşımı organize eden Büyük Güçlerin beklentisi uzunca bir süredir Avrupa'daki barışı tehdit etmekte olan Balkan Meselesi'nin artık tümüyle ortadan kalkmasıydı. Osmanlı-Yunan ilişkilerinin bir türlü normalleşmemesi bu beklentiye gölge düşüren bir durum arz ediyordu. İki ülke arasındaki gerginliğin nedeni Ege Adaları meselesiydi. Osmanlı Devleti, Yunanistan'ın Birinci Balkan Savaşı sırasında işgal ettiği bazı adalardan çekilmesini istiyor, Yunanistan bunu kabullenmiyordu. Büyük Güçler iki ülke arasındaki gerginliğin önce Balkanlarda yeni bir savaşa ardından da Avrupa'da genel bir savaşa yol açmasından endişe ediyordu (DDF/3/8, Cambon a Pichon, No.228, Londres, 30 Septembre 1913; GPEK/36/1, Wangenheim an das AA, Nr. 13840, Konstantinopel, den 7 September 1913). Bu endişe yersiz değildi. Çünkü İttihatçı hükümetin en önemli dış politika hedefi, Batı Anadolu, özellikle de İzmir'in güvenliği açısından hayati olduğuna inandığı bazı adaları her ne pahasına olursa olsun geri almaktı. Öncelik İzmir'in güvenliği için hayati görülen Sakız ile Midilli'nin geri alınmasıydı. Yunanistan işgali altında bulundurduğu adalardan vazgeçmeyeceğini beyan ettiğine göre bu iki taraf arasında savaşın kaçınılmaz olduğu anlamına geliyordu¹.

İttihat ve Terakki Hükümeti'nin söz konusu kararlılığın temel nedeni, Yunanistan'ın gelecekte bu adaları kullanarak İzmir'i işgal etme planları yaptığı endişesiydi. Kaybedilen toprakları geri alma ve devleti kurtarma mottosuyla iktidara gelen ya da kendilerine böylesi bir misyon yükleyen İttihatçılar Anadolu'nun karakolları olarak gördükleri bu iki adayı imparatorluğun güvenliği için hayati görüyor, bir anlamda bu iki adayı kaptırmanın parçalanmaya giden süreçte bir başlangıç olacağına inanıyordu. Tarık Zafer Tunaya'nın ifadesiyle "Afrika-yı Osmani" ve "Avrupa'yı Osmani" kaybeden İttihatçılarda giderek artan bir şekilde "Asya-yı Osmani"nin kaybedilmesi ve "yok olma" kaygısı ortaya çıkmıştı (Tunaya, 2000, s. 527-590). İttihatçıların düşüncesine göre Batı Anadolu'ya yakın adaların "düşman" eline geçmesiyle birlikte "elde kalan tek vatan" Anadolu da büyük bir tehditle karşı karşıya kalmıştı. Düşmanlar içerisindeki en zayıf devlet olduğuna inanılan Yunanistan işgali altında bulundurduğu adalar ve sahip olduğu güçlü donanma ile Anadolu'yu tehdit eder bir noktaya gelmişti. Tüm bu gelişmeler, sonunda devletin Anadolu'ya hapsolme travmasıyla karşı karşıya kalması gerek siyasi mercilerde gerekse kamuoyunda büyük bir moral çöküntü yaratmıştı².

¹ Bu çalışmada kullanılan kaynak ve bilgilerin bir bölümü yazarın 2018'de yayınlanan "Doğu Ege Adaları Meselesi: Akdeniz'de İtalyan-Yunan Rekabeti ve Osmanlı Devleti, 1911-1914", ve 2022 yılında yayınlanacak "Ege Adaları Meselesi, 1911-1914" çalışmasında da kullanılmıştır.

² Adalar Meselesi ve iki ülke ilişkilerine etkisi konusunda detaylı bilgi için bkz. Gürhan Yellice, "Balkan Savaşlarından Birinci Dünya Savaşına Osmanlı-Yunan İlişkilerinde Sakız ve Midilli Meselesi, 1912-1914", *Türk Dünyası*

Balkan Savaşları'na giden süreçte ve bu savaşlar sırasında kaybedilen topraklar göz önünde bulundurulduğunda İttihatçıların söz konusu iki ada özelinde devletin parçalanmasına yönelik taşıdığı kaygının haklı olduğunu öne sürmek mümkündür. 1878'de başlayan fiili toprak kayıpları, Meşrutiyetin yeniden ilanına rağmen durdurulamamış, bölgede toprak ve otorite kaybı devam etmişti. 1908'de Bosna-Hersek'in Avusturya-Macaristan tarafından ilhakıyla hızlanan toprak kayıpları, Trablusgarp ve Güneydoğu Ege Adaları'nın (Oniki Ada) İtalya'nın işgaline uğramasıyla devam etmiş ve en sonunda bir Balkan ittifakıyla karşı karşıya kalan Osmanlı Devleti 1912-1913 tarihleri arasında yaşanan Balkan Savaşları sonunda Edirne haricindeki tüm Avrupa topraklarını yitirmişti. Beş yüz yılı aşkın bir süredir egemenlik altında bulunduran ve devletin kalbi olarak görülen toprakların kaybedilmesi bir yana, Bulgar saldırıları neticesinde başkent düşman eline geçmesinin Büyük Güçlerin (İngiltere, Fransa, Rusya, Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya) müdahalesiyle önlenememiş olması devletin içerisinde bulunduğu zafiyeti açık bir şekilde ortaya koymuştu (Ahmad, 1997, s.17).

Aslında her iki ülke de, kendi aralarında uzlaşamadıkları için barış görüşmeleri sırasında bu adaların kime ait olacağına ilişkin nihai kararın Büyük Güçler tarafından belirlenmesine razı gelmişti. Ancak Osmanlı Devleti bu kararın lehte çıkması konusunda çok umutlu değildi. Bu nedenle bahsi geçen iki adayı geri alma hedefi çerçevesinde benimsemiş olduğu strateji şu şekildeydi. Bu adaları gerektiğinde askeri güç kullanarak geri alabilmek için donanmayı güçlendirmek, bunun için de yeni dretnotlar satın almak. Dış politikada ise adaların önemi konusunda Büyük Güçleri ikna edip, adalardaki Yunan işgallerinin sonlandırılmasını sağlamaktı. Bu amaçla Büyük Güçler ile gerçekleştirilen diplomatik temaslarda Sakız ile Midilli'nin iadesinin ölüm kalım meselesi olduğuna vurgu yapılması, Yunanistan'ın adaları işgal altında tutmakta ısrar etmesi halinde iki ülke arasındaki ilişkilerin normalleşmesinin mümkün olmayacağına dikkat çekilmesi ve Balkanlarda amaçlanan barış atmosferinin tesis edilemeyeceğinin dile getirilmesi hedeflenmişti. (BD/10/1, Mallet to Grey, No.937, Constantinople, 15 November 1914).

Peki, gerçekten de Yunanistan bu adalar üzerinden Batı Anadolu'ya yayılma planları yapmış mıydı? Osmanlı Devleti'nden bağımsızlığını kazandığında küçük bir krallık olan Yunanistan, temel dış politika hedefini devletin sınırları dışında bulunan tüm Rumların tek bir çatı altında birleştirilmesi olarak tanımlanabilecek Megali İdea (Büyük Ülkü) olarak belirlemişti. Doğu Ege Adaları'nın egemenlik altına alınması ve Ege'de mutlak hâkimiyetin sağlanarak Batı Anadolu'ya yönelik yayılma bu projenin en önemli ayaklarından birini oluşturuyordu. Balkan Savaşları neticesinde Balkanlarda ele geçirilen topraklar yanında işgal edilen Adalar Yunanistan'ı bu amacına daha da yaklaştırmıştı. Balkan İttifakı içerisinde bu iki savaştan en kârlı çıkan devlet olan Yunanistan Makedonya'nın güneyi, Kavala, Seres ve Drama'nın da dâhil olduğu Batı Trakya'yı topraklarına almış; İtalyan işgali altındaki Oniki Ada hariç tüm Doğu Ege Adaları'nın tamamını ele geçirmeyi başarmıştı. Savaş öncesinde toplamda sahip olunan 64.786 kilometrekarelik alan toplamda 108.762 kilometrekareye çıkarılırken nüfus da 2.700.000'den 4.800.000'e yükseltmişti (Dakin, 2012, s. 303-305). En önemlisi 1897'de Osmanlı Devleti'ne karşı alınan ağır mağlubiyetin ardından alınan bu galibiyetler Yunan ordusuna moral, devlete büyük bir "özgüven" kazandırmış; Yunanistan'a Megali İdea'nın başarılabilir olduğuna yönelik önemli bir umut olmuştu (Delta, 1988, s. 1-2). Bu savaşlar sonrasında Yunanistan fırsatını bulduğunda Batı Anadolu'yu egemenlik altında almak istiyor, bahsi geçen adaları bu amacına ulaşmak için hayati olarak değerlendiriyordu. Bunun en önemli kanıtı, Birinci Dünya Savaşı öncesinde ve hemen başında Yunanistan'ın tüm ordu ve donanmasını İtilaf Devletleri'nin hizmetine sunarak Osmanlı Devleti'ne savaş açma girişimleridir.

Balkan Savaşları sonrasında Ege Adaları meselesi üzerinden yaşanan gerginlik hızla, bir devlet için hayatta kalma, diğer devlet için sınırlarını genişletme meselesine dönüşürken her iki devlet üzerinde de ciddi bir nüfuz sahibi olan Almanya'nın bambaşka bir gündemi vardı: Osmanlı-

İncelemeleri Dergisi, 17/2, 2017, ss. 103-128; William Peter Kaldis, "Background for Conflict: Greece, Turkey, and the Aegean Islands, 1912-1914", *The Journal of Modern History*, 51/2, 1979, s.1119-1146.

Yunan ittifakı. Bu, Almanya için iki açıdan önemliydi. Öncelikli olarak iki ülke arasındaki ilişkilerin normalleşmesini sağlayacaktı. İlişkilerin normalleşmesi gerekiyordu, çünkü Almanya taraflar arasında bir savaş yaşanması halinde savaşı Yunanistan'ın kazanacağına, daha da mühimi sonrasında Osmanlı Devleti'nin parçalanma sürecinin hızlanacağına inanıyordu. Almanya bu durumda Osmanlı Devleti üzerindeki nüfuzunun son bulmasından ve bölgedeki ekonomik çıkarlarının (örneğin Bağdat Demiryolları) darbe almasından korkuyordu. İkinci neden, iki ülke arasındaki ittifakın Almanya'nın Balkanlarda inşa etmeye çalıştığı Büyük Balkan İttifakı (Osmanlı Devleti, Yunanistan, Arnavutluk, Bulgaristan ve Romanya) projesinin en önemli ayağını oluşturuyor olmasıydı. Almanya iki ülke arasındaki görüş ayrılıklarının giderilmesi halinde diğer Balkan ülkelerini de ittifaka dâhil edebileceğine inanıyordu. Almanya bu ittifakı kendi bloğuna dahil ederek İtilaf Devletlerine karşı güçlü bir avantaj elde etmek istiyor, özellikle de bölgede Rus yayılcı etkisine karşı güçlü bir blok oluşturabileceğine inanıyordu.

Osmanlı-Yunan ilişkilerinin normalleştirilmesi ve iki ülke arasında bir ittifak anlaşması imzalanması, bu projenin hayata geçirilmesi için ilk ve en önemli koşuldu. İki ülke arasındaki gerginlik Balkan Devletleri arasındaki kutuplaşmayı tırmandırıyor, Rusya'nın ittifak bahanesiyle bölgeyi yeni bir krizi sürüklemeye emellerine zemin hazırlıyordu. Almanya'nın Viyana'daki Büyükelçisi Heinrich Leonhard von Tschirschky'in görüşüne göre Balkanlarda Rusya'nın güdümünde ortaya çıkacak bir Balkan İttifakı, Osmanlı Devleti, Yunanistan, muhtemelen Romanya ve Sırbistan'ın da katılımıyla, Bulgaristan'ı yalnızlaştırabilir, Avusturya'yı tehdit altına sokabilirdi. Eğer buna engel olunabilir, söz konusu ittifak Almanya'nın kontrolü altında gerçekleşirse Bulgaristan Üçlü İttifak (Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya) bloğuna dâhil olmayı tercih etmek zorunda kalabilir zorlayabilir, Avusturya-Macaristan'ın Rusya'ya karşı olan pozisyonu güçlendirilebilirdi. Tschirschky'e göre bu "tehditlerin" bertaraf edilebilmesi için öncelikli olarak yapılması gereken Osmanlı-Yunan ilişkilerini normalleştirmek ve bu iki devleti ittifaka razı etmek olmalıydı (GPEK/36/2, Tschirschky an den Reichskanzler von Bethmann Hollweg, Nr. 14586, Wien, den 2. Mai 1914). İşte bu kaygılardan ötürü Almanya, aşağıda da bahsedileceği üzere, Osmanlı-Yunan görüşmelerinin başlamasını, görüşmeler çıkmaza girdiğinde ise devamını sağlayan ve bu görüşmeleri ittifaka evirmeye çalışan en önemli devlet olmuştu.

Almanya amaçladığı ittifak konusunda birçok krizi bir arada yönetmek durumundaydı. Osmanlı Devleti ve Bulgaristan arasındaki ittifak müzakereleri oldukça yavaş ilerliyor, taraflar arasındaki güven krizi bir türlü aşılıyordu. Balkanlardaki güç dengesinin Bulgaristan lehine bozulması kaygısı taşıdığı için Bükreş Antlaşması'na sadık kalınması gerektiği görüşünde olan, bu nedenle de Balkanlarda yeni ittifaklar kurulmasına karşı duran Romanya da ittifaka sıcak bakmıyordu. Almanya ayrıca Yunanistan'la Makedonya konusunda husumet hâlinde olan Bulgaristan'ın bu ittifakın dışında kalmasından, hatta İngiltere ile birlikte hareket etmesinden korkuyordu (Silberstein, 2014, s. 47). Tüm bu sorunların yanında Almanya bu planı konusunda Üçlü İttifakı ikna etmekte de ciddi zorluklarla karşılaşılıyordu. Levidis'e göre Almanya, Avusturya-Macaristan'ın Slavlara ve Slavizme karşı çok daha sert bir tutum benimsemesi gerektiğini düşünüyordu. Rusya Balkanlarda Sırbistan'ı diğer Balkan Devletlerine karşı destekliyordu ve Kayzer'in düşüncesine göre bu desteğin devamı yakın gelecekte Balkanlardaki gergin ya da soğuk barışı (*tempus pacis*) sonlandırabilirdi; bu gerçekleştiğinde Bulgaristan, Romanya, Arnavutluk ve Osmanlı Devleti Üçlü İttifak bloğunda olursa Avusturya-Macaristan Rusya'ya karşı güçlü kılınabilir, Almanya tüm dikkatini Fransa'ya verebilirdi. Avusturya-Macaristan bu kaygıdan ötürü Osmanlı Devleti ve Bulgaristan arasında bir ittifak kurulması için ciddi bir uğraş içerisindeydi (AYE/1913/2/1 "Sheseis Ellados-Otomanikis Autokratorias", Levidis pros YPEX, AP: 30037, 8 Oktovriou 1913; AYE/1913/12/8, "Zitima nison Aigaiou-Diaskepsi Londinou", Venizelos pros Theotokis, AP: Yok, 18 Maiou 1913). İşte böylesi kritik koşullarda Almanya

Osmanlı Devleti ve Yunanistan arasındaki husumetin bir an önce sonlandırılarak ittifakın gerçekleştirilmesi gerektiğine inanıyordu³.

Yunanistan'ın Osmanlı-Yunan İlişkilerini Normalleştirme Çabası ve Atina Antlaşması

İki ülke arasındaki Adalar gerginliği tırmanmaya devam etse de her iki tarafın, özellikle de Yunanistan'ın mevcut koşullarda savaşı göze alması mümkün değildi. Osmanlı açısından bakıldığında, Yunanistan'ın Batı Anadolu'ya yönelik emelleri olduğu kaygısı, zihinlerindeki öfkeyi rasyonaliteye hâkim kılsa da İttihatçılar özellikle de savaş gemisi eksikliği nedeniyle Yunanistan'a savaş açamazdı. Ancak güçlü bir dretnot satın alınır alınmaz İttihatçılar öfkelerine yenik düşüp bir çılgınlık yapabilir ve Yunanistan'a savaş açabilirdi. Nitekim yukarıda da söz edildiği üzere İttihatçılar Balkan Savaşları biter bitmez yeni bir dretnot bulmak için adeta seferberlik ilan etmişti. İşgali altında bulundurduğu adalardaki egemenliğini sağlamlaştırmak ve Ege'deki üstünlüğünü yitirmemek için Yunanistan da dretnot arayışındaydı; ancak bulsa bile savaş konusunda oldukça dikkatli hareket etmek mecburiyetindeydi.

Venizelos Hükümeti, "hazırlıksız" (bu konudaki en önemli hazırlık yeni bir Balkan İttifakı olabilirdi) yaşanacak bir savaşın Yunanistan için büyük bir felaketle sonuçlanabileceği görüşündeydi. Bu felaket, Balkan Savaşları sırasında ele geçirilen toprakların kaybedilmesi olabilirdi (Kostis, 2015, s. 567). Venizelos Hükümeti'nin görüşüne göre İttihatçıların Adalar meselesinde benimsemiş olduğu "tehditkâr" dış siyaset Balkan Savaşları ile elde ettiği kazanımlarını himaye edebilmek için "savaşımsız bir geçiş dönemine" ihtiyaç duyan Yunanistan için ciddi bir tehlike arz ediyordu. Balkan Savaşları'nın iki "mağduru" Osmanlı Devleti ve Bulgaristan'ın ittifak arayışı, Venizelos açısından söz konusu bu tehdidi daha da vahim hâle getiriyordu. Osmanlı Devleti'nin Bulgaristan'la yakınlaşmasının en önemli nedeninin Adalar konusunda Yunanistan'dan taviz koparmak olduğu, Bulgaristan'ın ise Balkan Savaşları sonucundaki toprak paylaşımından memnun olmayan ve ortaya çıkacak yeni bir savaşta Selanik'i almak için harekete geçmek istediği, bu nedenle de Osmanlı Devleti ile ittifak kurmaya sıcak baktığı sır değildi. Yunanistan'ın bu iki devletin ortaklığına karşı koyabilmek için Balkanlarda yeni bir ittifak oluşturmak zorundaydı; ancak henüz ortada böyle bir ittifak yoktu (DDF/3/8, Bompard a Pichon, No.224, Therapia, 30 Septembre 1913, Bayar, 1997, s. 228-230).

Gerek Romanya, gerekse Sırbistan Bükreş Antlaşması ile oluşturulan düzenin bozulmasından endişe ettiği için Yunanistan'ın ittifak yönündeki çağrısına pek sıcak bakmıyordu. Buna karşın Atina'ya gönderilen Büyükelçilik raporları Osmanlı-Bulgar ittifakı konusunda kaygı verici boyuta ulaşmaya başlamıştı. Örneğin, Yunanistan'ın İstanbul'daki Büyükelçisi, Kanellopoulos, 22 Eylül'de Atina'ya gönderdiği raporda iki ülke arasındaki ittifak görüşmelerin sonuçlanmak üzere olduğuna ve Osmanlı Devleti'nin Bulgaristan'ın Yunanistan'a saldırması için yardımda bulunacağına ilişkin söylentiler olduğuna dikkat çekmişti. Kanellopoulos'un aktardığına göre Trakya'daki Osmanlı orduları savaş hazırlıkları yapıyor, Osmanlı gazeteleri mütemadiyen bu yönde haberlere yer veriyordu (AYE/1913/3/3, Kanellopoulos pros YPEX, AP:26077, 22 Septemvriou 1913). Almanya'nın Londra'daki Maslahatgüzarı Richard von Kühlmann'ın 30 Eylül'de Jagow'a gönderdiği raporda belirttiğine göre Yunan Genelkurmayı ayrıca İttihatçıların Edirne'de 300.000 kişilik bir askeri yığınak gerçekleştirdiği, saldırıya geçilmesi durumunda bölgedeki 80.000 kişilik Yunan ordusunun buna karşı durmasının mümkün olmadığı görüşündeydi (GPEK/36/1, Kühlmann an das AA, Nr. 13869, London, den 30. September 1913). Yunanistan, Osmanlı cephesinden gelebilecek bir saldırısı endişesi nedeniyle Romanya ile görüşmelerde bulunmuş ve bu devletten Bulgaristan üzerinden yapılacak bir saldırıyı savaş

³ Osmanlı Devleti'nin Almanya Büyükelçisi Osman Nizami Paşa, 11 Ekim 1913'te Babıâli'ye gönderdiği telgrafta bu hassasiyete dikkat çekiyor ve Almanya'nın bu meseleden dolayı Osmanlı-Yunan görüşmelerinin başarısızlığa uğramasına kesin olarak karşı olduğunu dile getiriyordu. MB, AEB/008/090, "Telegrafima tou Presvefti tis Tourkias sto Verolino shetika me tin apopsi ton germanikon kiklon gia tin stasi tis Tourkias apenanti stin Ellada shetika me to zitima ton nision", 11 Oktovriou 1913.

nedeni sayacağı güvencesi almıştı (GPEK/36/1, Bassewitz an das AA, Nr. 13891, Athen, den 10. November 1913)

Bu nedenlerle Venizelos Hükümeti, iki ülke arasındaki ilişkileri normalleştirmek, bu mümkün olmasa bile geçici bir süreliğine de olsa soğutma kararı almıştı. Savaş kaçınılmaz olacaksa yeterli hazırlıkların yapılabilmesi ve Balkanlardaki sınır güvenliğinin sağlanabilmesi için bu savaşın uygun bir mevsime ertelenmesi gerekiyordu. Dolayısıyla Venizelos'a göre egemenlik altına alınmak istenen adalar konusunda mevcut koşullarda Yunanistan'ın diplomasiden başka bir seçeneği bulunmuyordu. Venizelos bu düşünceden hareketle, Eylül ayı ortasında Büyük Güçler, özellikle de İngiltere ve Almanya'ya yaptığı başvuruda iki ülke arasındaki ilişkilerin normalleştirilmesi için barış görüşmeleri konusunda arabuluculuk talebinde bulundu (DDF/3/8, Bompard a Pichon, No.180, Therapia, 22 Septembre 1913; DDF/3/8, Cambon a Pichon, No.228, Londres, 30 Septembre 1913). İki ülke arasındaki adalar gerginliği ve bir türlü normalleşmeyen ilişkiler nedeniyle Bükreş Antlaşması sonrasında Balkanlar'da arzu edilen sükûnet sağlanamamıştı. Büyük Güçler, Osmanlı-Yunan gerginliğinin Balkanlar'da yeni bir savaş için kıvılcım olmasından endişe ettiğinden bu çağrıya olumlu karşılık verdi. Giriş bölümünde öne sürülen nedenlerden ötürü, Almanya iki ülke arasında barış görüşmelerinin başlaması için en fazla caba sarf eden ülke olmuştu.

Büyük Güçlerin arabuluculuğunda 1913 yılı Ekim ayında başlayan Osmanlı-Yunan görüşmelerinde kısa sürede uzlaşmazlık yaşanan birçok konuda görüş birliğine varıldı. Ancak adalar konusundaki itilaf, tarafların birbirine taban tabana zıt yaklaşımları nedeniyle giderilemedi (AYE/1913/12/8, Levidis pros YPEX, AP: 27847, 15 Oktovriou 1913; AYE/1913/12/8, Theotokis pros YPEX, AP: 27549, 5 Oktovriou 1913). İttihatçılar özellikle Sakız ve Midilli'nin Batı Anadolu'nun güvenliği için hayati olduğunu dile getiriyor, iade edilmezlerse iki ülke arasında barışın mümkün olmadığını öne sürüyordu. Yunanistan ise adalarda yaşayan Rum çoğunluğu gerekçe gösterip buna karşı çıkıyor, iddia edildiği üzere adaların hiçbir suretle tehdit oluşturmayacağını savunuyordu. İtilaf bloğu, Anadolu'nun bütünlüğünden yana olduğunu, bu adaların Yunanistan tarafından Batı Anadolu'ya yönelik bir saldırı amaçlı kullanılmasına izin vermeyeceğini öne sürüyor, Balkanlar'ın ve Avrupa'nın güvenliği için bir an önce iki ülke arasında nihai bir anlaşmanın imzalanması gerektiğini dile getiriyorsa da Babiâli ikna edilemiyordu (AYE/1913/12/8, Kanellopoulos pros YPEX, AP: 27452, 10 Oktovriou 1913). Taraflar arasında uzlaşma imkânsız görünüyordu.

İşte böylesine kritik bir aşamada Venizelos, Osmanlı Devleti'ni uzlaşmaya ikna edeceğine inandığı Almanya'nın yardımına başvurdu. Venizelos'un bu yönde bir adım atmasının temel nedeni, Adalar konusunda Osmanlı Devleti'nin üçlü ittifak, özellikle de Almanya'dan cesaret aldığına inanıyor olmasıydı. Balkan Savaşları'ndan sırasında ve sonrasında adalar konusunda yapılan görüşmelerde Üçlü İtilaf (İngiltere, Fransa ve Rusya), özellikle de Helenizm taraftarı (*Philhellénisme*) tutumlarını gizleme ihtiyacı hissetmeyen İngiltere ve Fransa Gökçeada, Bozcaada ve Meis haricindeki tüm Kuzeydoğu Ege Adaları'nın Yunanistan'a bırakılmasını savunurken, Osmanlı Devleti'nin güvenlik hassasiyetlerinin gözetilmesi gerektiğini düşünen Üçlü İttifak buna karşı çıkıyordu. Venizelos Almanya'nın desteğini çekmesi, ya da bu konuda İttihatçıları ikna edecek bir formül bulunması halinde bir çıkış bulunabileceğini umut ediyordu. İngiltere'nin Berlin'deki Büyükelçisi Edward Goschen, 9 Kasım'da Alman Dışişlerine yazdığı raporda Yunanistan'ın İngiltere'ye yaptığı başvuruda iki ülke arasındaki uzlaşmazlığın sonlandırılması için yardım talebinde bulunduğundan söz ediyordu. Goschen'in aktardığına göre Yunanistan Londra Antlaşması'nı baskı altında ve bir keresinde tüm sorunlara çözüm bulmak adına imzaladığını iddia ediyor, buna karşın sorunların çözüme kavuşmadığını, her seferinde aynı meseleleri yeniden tartışmaya açan Babiâli'nin ikna edilerek taraflar arasında nihai bir anlaşmanın imzalanmasını talep ediyordu. Goschen'e göre Venizelos Hükümeti ayrıca Yunan kamuoyunun gelişmelerden rahatsız olduğunu ve Osmanlı-Bulgar yakınlaşmanın tehlikeli sonuçlar doğurabileceği endişesini dile getiriyordu (GPEK/36/1, Goschen an das Zimmermann, No.13890, Berlin, den 9 November 1913).

Yukarıda dile getirilen hassasiyetlerden ötürü Almanya, Venizelos'un yardım çağrısını kabul etti. İki ülke ile gerçekleştirdiği temaslarda Bükreş Antlaşması'nı ihlal edecek herhangi bir gelişmenin savaş nedeni olarak görüleceği uyarısında bulundu ve ortaya attığı öneriyle anlaşmanın imzalanmasında önemli rol oynadı. Öneri, iki ülke arasındaki diğer sorunların çözümüne öncelik verilmesi ve Adalar meselesinin çözümünün ertelenmesiydi (GPEK/36/1, Bassewitz an den Hollweg, No. 13897, Athen, den 12. November 1913). Almanya'nın İstanbul'daki Büyükelçisi Wangenheim, Alman İmparatoru II. Wilhem'den aldığı talimatla İttihatçılarla gerçekleştirdiği temaslarda, Ege Adaları meselesinin genel bir anlaşmaya engel olmaması gerektiğini dile getirmiş ve iki ülke arasındaki sorunların Adalar meselesi ve öteki sorunlar olarak ikiye ayrılarak değerlendirilmesi tavsiyesinde bulunmuştu. Wangenheim'a göre öncelikli olarak yapılması gereken ilişkilerin normalleştirilerek karşılıklı güven ve dostluk ikliminin oluşturulması, meselenin bu ılıman iklimde yeniden ele alınmasıydı (GPEK/36/1, Bassewitz an den Hollweg, No. 13897, Athen, den 12. November 1913). Almanya, barış anlaşmasından sonra meselenin "her iki ülkenin de çıkarlarının gözetilerek çözülmesi" için elinden geleni yapacaktı (AYE/1913/12/8, Theotokis pros YPEX, AP: 27549, 5 Oktovriou 1913). Bu yaklaşım mevcut koşullarda diplomasiden başka bir alternatifini bulunmayan taraflarca kabul edilmişti. Yunanistan'ın Berlin'deki Büyükelçisi George Theotokis'in iddiasına göre bu öneri ve genel olarak Almanya'nın Osmanlı Devleti'ne uzlaşma konusunda uygulamış olduğu baskı Atina Antlaşması'na giden süreçte en önemli dönüm noktası olmuştu. İttihatçılar bu öneriyi yeterince ikna edici bulmamışsa da meselenin henüz aleyhte neticelenmemiş olmasını bir avantaj sayarak Yunanistan'la uzlaşmaya razı gelmişti (AYE/1913/12/8, Theotokis pros YPEX, AP: 28777, 14 Oktovriou 1913).

Almanya'nın meseleye müdahalesinde, İngiltere'nin yoğun talepleri de etkili olmuştu. Atina Antlaşması'na giden süreçte de 5 Ağustos 1913'te alınan kararlara rağmen, Büyük Güçler arasındaki görüş ayrılıkları devam etmişti. Üçlü İttifak Osmanlı-Yunan Savaşı'nı önlemenin tek yolunun Sakız ve Midilli'nin iadesi olduğu görüşünü öne sürerken, İtilaf bloğu bunun "yeni Girit Sorunları"na yol açacağını öne sürerek buna karşı çıkıyordu. Bu görüş ayrılıkları giderilmeye çalışılırken İngiltere Osmanlı üzerinde baskı yaparak Büyük Güçler'in kararı öncesinde Yunan tarafları görünmek istemiyordu. İngiltere, Balkan Savaşları sonrasında yapılan görüşmelerde adalar meselesi konusunda Yunan tezlerine destek olarak Osmanlı Devleti'ni karşısına almış ve ikili ilişkilerin gerilmesine yol açmıştı. İngiltere bu ilişkilerin daha fazla gerilmesini istemiyordu. Bu sebeple İngiltere iki ülke arasındaki barış koşullarının, özellikle Üçlü İttifak nezdinde de arzu edilen bir durum olduğunu ortaya koymaya çalışıyordu. Yunanistan'ın Londra'daki BGennadios, 4 Ekim 1913'te Atina'ya gönderdiği raporda adalar meselesi ve genel olarak Osmanlı-Yunan uzlaşmazlığı konusunda İngiltere'nin aktif olarak soruna dâhil olmak istemediğinden, bunu ancak diğer devletlerin de sorun dâhil olmayı kabul etmesi üzerine kabul edebileceğinden söz ediyordu (AYE/1913/12/8, Gennadios pros YPEX, AP: 29758, 4 Oktovriou 1913).

Adalar meselesinin çözümü konusundaki uzlaşmazlığı bir kenara bırakan iki ülke yapılan görüşmelerin ardından 14 Kasım 1913'te Atina'da on altı maddeden oluşan bir anlaşma imzaladı (BOA. HR. SYS/1995/1; GPEK/36/1, Bassewitz an den Hollweg, No.13898, Athen, den 14. November 1913). Bu anlaşma ile Yunanistan'da kalan Müslümanların hakları teminat altına alınmış, İkinci Meşrutiyet'in ilanından Balkan Savaşları'na kadar olan süreçte iki ülke arasındaki en önemli uzlaşmazlık meselesi olan Girit meselesi çözüme kavuşturulmuş, Osmanlı Devleti Girit'in Yunanistan'a ait olduğunu kabul etmişti. Bu anlaşma ile ayrıca Yunanistan topraklarına katılan yerlerdeki Osmanlı vatandaşlarının üç yıl içinde Osmanlı vatandaşlığına geçme hakkına sahip olmasına; Makedonya ve Güney Arnavutluk'taki Müslümanlara sivil ve dini haklar verilmesine karar verilmiş ayrıca iki ülke arasında diplomatik ilişkilerin yeniden başlaması konularında uzlaşmıştı (Drio, 1999:40, BD/10/1, Elliot to Grey, No.202, Athens, 17 November 1913). Hatta Almanya'nın girişimleriyle taraflar arasında ittifak konusu dahi görüşülmüştü; ancak bu konu, adalar meselesinin gölgesinde kaldığı için detaylı bir şekilde tartışılmamıştı (GPEK/36/1, Wangenheim an das AA, No. 13896, Pera, den 15. November 1913).

Atina Antlaşması sonrasında merak edilen en önemli husus, anlaşmanın taraflar arasındaki savaş hâlini sonlandırıp sonlandırmayacağı ve Adalar konusuna barışçıl bir çözüm için uygun atmosferi sağlayıp sağlayamayacağı meselesiydi. Balkan Savaşları'nı sonlandıran Londra ve Bükreş Antlaşmaları gibi Atina Antlaşması da Adalar meselesine çözüm getirmediği için nihai bir anlaşma olarak görülmemiş; sadece geçici bir ateşkes olarak değerlendirilmişti. Her iki ülke hükümet yetkililerinin kamuoyuna yaptığı açıklamalar, anlaşmanın yeni bir başlangıç olarak görülmediğini ortaya koyuyor, iki ülke arasında kalıcı bir barışın Adalar meselesinin çözümsüz kaldığı sürece mümkün olmadığını gösteriyordu (GPEK/36/1, Bassewitz an den Hollweg, No. 13898, Athen, den 14. November 1913). Büyük Güçler, özellikle de Almanya anlaşmanın iki ülke arasındaki ilişkileri normalleştirmesini, bu normalleşmenin de Adalar konusunda alınacak nihai kararın taraflarca kabulüne katkı sağlayacak bir güven iklimi yaratmasını ümit etmişti. Ancak bu iyimser beklentinin aksine, Almanya, Atina ve İstanbul'daki büyükelçilikleri vasıtasıyla taraflar arasındaki ilişkilerde yeni bir dönem başlatma uğraşı verirken, iki ülke arasındaki ilişkilerdeki gerginlik tırmanmaya devam etti. Yunanistan açısından bu durum kabullenilemezdi. Osmanlı Devleti'nin silahlanma girişimleri, özellikle de Ege Adaları'nı geri almak için dretnot arayışına hız kazandırması Yunanistan'ı endişelendirmiş ve Büyük Güçlerin kararının bir an önce açıklanması ve bunun lehte bir nitelik taşıması konusunda bazı kritik adımlar atmaya zorlamıştı.

Venizelos Hükümeti, bölgedeki dengelerin gözetilmesi ve Osmanlı Devleti'nin gücendirilmemesi adına Büyük Güçler'in bazı adalardaki Yunan işgallerinin sonlandırılmasını talep etmesinden korkuyordu. Yunan Hükümeti, İngiltere, Rusya ve Fransa'nın bu konuda Yunanistan lehine bir tutum benimsediğini biliyor, ancak Almanya, Avusturya ve İtalya'nın Osmanlı lehine bir karar çıkması için çaba gösterebileceğini düşünüyordu. Venizelos'a göre İttihatçıların Almanya ile yakın ilişkileri, İtalya'nın ise söz konusu iki adayı Oniki Ada'nın işgalinden hemen sonra egemenlik altına alma teşebbüsünde bulunması, Yunan işgalleri sonrasında yapılan barış görüşmelerinde Osmanlı lehine bir siyaset izlediği gerçeği göz önüne alındığında, bu adaların Yunanistan'a bırakılmaması konusundaki girişimlerinde yalnız olmayacağını kanıtıydı. Üçlü İttifak kendi arasında bu adaların Osmanlı Devleti'ne bırakılması konusunda görüş birliğine varırsa, bu kararlarını Üçlü İtilaf'a da dayatmaya kalkışabilir, Üçlü İtilaf buna karşı koyamayabilirdi. Venizelos'a göre her ne pahasına olursa olsun, bu ihtimali tümüyle ortadan kaldırmak için Üçlü İttifak'ın ikna edilmeliydi. Bunun için Venizelos'un bulduğu formül şuydu: Güney Arnavutluk'taki Yunan işgallerinin sonlandırılması karşılığında İtalyan işgali altındaki adalar da dahil olmak üzere Doğu Ege Adalarının tamamının Yunanistan'a bırakılması. Peki, söz konusu değiş-tokuş fikri nereden çıkmıştı? Yunanistan neden işgali altında bulundurduğu iki bölgeyi bir diğerine tercih eder bir noktaya gelmişti? Venizelos Hükümeti'ni bu yönde bir tercihe zorlayan en önemli neden, Balkan Savaşları sonrasında Yunanistan'ın en önemli dış politika meselesi olan bu iki konuda da zafer kazanmanın mümkün olmadığı yönündeki kanaatti.

Güney Arnavutluk meselesine kısaca değinmek gerekirse, bu mesele Birinci Balkan Savaşı sırasında Yunanistan'ın bölgeyi işgaliyle ortaya çıkmış, barış görüşmelerinde çözüme kavuşturulamayınca Balkan Savaşları sonrasında bölgede güçlkle oluşturulan statükoyu tehdit eden en önemli uluslararası krizlerden birine dönüşmüştü (Grey, 1925, s. 255). Arnavutluk'a ilişkin çıkar çatışmalarının temelinde Adriyatik yatıyordu (Schurman, 2008, s. 75, Kondis, 1989, s. 334). Avusturya-Macaristan Sırbistan'ın, İtalya ise bu devletle ittifak halinde bulunan Yunanistan'ın Güney Arnavutluk üzerinden Adriyatik'e açılarak bölgedeki çıkarlarını tehdit etmesini istemiyordu. Bu nedenle de Yunanistan'ın bölgeden çekilmesini talep ediyordu. Üçlü İttifakın bu tutumu nedeniyle mesele Büyük Güçler arasında da krize yol açmıştı. Barış görüşmelerinde Üçlü İttifak işgal edilen bölgenin Arnavutluk'a bırakılmasını savunurken, Üçlü İtilaf tarafından desteklenen Yunanistan, çoğunluğunu Rumların oluşturduğunu iddia ettiği bölgenin topraklarına dâhil edilmesinde ısrar ediyordu. Kriz, Üçlü ittifak ve Yunanistan arasındaki ilişkileri kopma noktasına taşıyınca İngiltere duruma müdahale etmiş ve Londra'da toplanan Büyükelçiler Konferansı'nda meselenin ele alınmasını sağlamıştı. Yapılan görüşmeler ve pazarlıkların ardından Büyük Güçler 1913 yılı Ağustos ayında bölgenin Yunanistan'a

bırakılması, karşılığında Ege Adaları meselesi konusunda Yunanistan'ın desteklenmesi kararı almıştı (Woods, 1918, s. 270).

Yunanistan bu süreçte her iki bölge hakkında da kendi tezlerinin kabul edilmesi için ciddi bir çaba sarf etmişti. Ancak ikna edici olamamıştı. Üçlü ittifak, özellikle de İtalya, Yunanistan'ın Güney Arnavutluk'u işgali altında bulundurarak Adriyatik'teki dengeyi, Ege Adaları'na hâkim olmaya çalışarak ise Osmanlı Devleti'nin Batı Anadolu kıyılarını tehdit ettiğini öne sürüyor, bir anlamda her iki bölgede birden egemenlik kurmasına kesinlikle izin vermeyeceğini dile getiriyordu (Puaux, 1990, s. 212-213). Venizelos, tüm çabalarına karşın egemenlik altına alınamayan ve barış görüşmelerinde nihai statüsü belirlenemeyen bölgenin gelecekte de Yunanistan lehine çözümü ihtimalinin düşük olduğuna inanıyordu. Bu nedenle Venizelos, geri adım atma kararı almış, tercihini Adalardan yana kullanmıştı. Venizelos'un bu fikri ortaya atmasında, Büyük Güçler, özellikle de Üçlü İttifak'ın barış görüşmeleri sırasında ve sonrasında Yunanistan'a sıklıkla her iki meselenin de lehte çözümünün mümkün olmadığı hatırlatmasında bulunmuş olması da etkili olmuştur.

Venizelos'u bu yönde karar almaya sevk eden zorlayıcı nedenler yanında, Yunanistan açısından kazançlı sayılabilecek durumlar da vardı. Venizelos, Güney Arnavutluk sınırı konusunda verilecek taviz yoluyla İtalya'nın Oniki Ada'daki işgallerinin de sonlandırılmasının da mümkün olabileceğini düşünüyordu. Yunanistan'ın bu düşüncesinin ardında yatan neden, İtalya'nın bölgedeki varlığını Batı Anadolu'ya yönelik yayılmacı siyasetine tehdit olarak görmesinden kaynaklanıyordu. İtalya, Oniki Ada'yı Trablusgarp Savaşı sırasında işgal etmiş, Osmanlı Devleti'nin bölgedeki direnişini kırmak için meseleyi bir pazarlık unsuru olarak kullanmış, bu amacına Uşi Antlaşması ile ulaşmış, bu anlaşma uyarınca bölgeden çekilmeyi taahhüt etmişse de Balkan Savaşları'nı gerekçe göstererek buna yanaşmamıştı. Bu süreçte Yunanistan, İtalyan işgalleri sonrasında Oniki Ada'nın Yunanistan'a bırakılması ya da adalara özerk bir statü verilmesi için girişimlerde bulunmuş fakat sonuç alamamıştı. İtalya ve Büyük Güçler meselenin bir Osmanlı-İtalyan meselesi olduğunu, Yunanistan'ın görüş bildirme hakkına sahip olmadığını öne sürerek konunun tartışılmasına karşı çıkmıştı (AYE/1912/91/10, "Zitima nison Aigaiou", Kaklamanos pros YPEX, AP: 1047, 14 Avgoustou 1912).

Bu koşullarda Venizelos'un hedefi, Oniki Ada meselesini de Büyük Güçler'in kararına dâhil etmek, İtalya'yı Ege'den uzaklaştırmak ve daha sonra adalara sahip olmaktır. Büyük Güçler'in alacağı nihai kararda bu adaların Yunanistan'a bağlanması mümkün olmasa da bile Sisam ve Girit⁴ örneğinde olduğu gibi çoğunluğunu Rumların oluşturduğu bu adalar daha sonra egemenlik altına alınabilirdi. Özetlemek gerekirse, Güney Arnavutluk'tan vazgeçilmesi karşılığında Yunanistan sadece Sakız ve Midilli'yi değil, Oniki Ada'yı da egemenlik altına alarak "rakibi" İtalya'yı bertaraf edebilir, İngiltere'nin desteğiyle Ege'deki en büyük güç olabilir, Osmanlı Devleti'nin "uzak olmayan" çöküşünün gerçekleşmesi durumunda Megali İdea projesini başarıyla noktalayabilirdi. Öneri, Arnavutluk'taki krizi sonlandırmak ve İtalya'yı Oniki Ada'dan uzaklaştırma hedefini hayata geçirmek isteyen İngiltere tarafından kabul edildi (GPEK/36/1, Kühlmann an den Hollweg, No. 13989, London, den 18. November 1913; BD/10/1, Elliot to Grey, No.90, December 10, 1913).

Büyük Güçlerin Kararı ve Osmanlı-Yunan Görüşmeleri

Büyük Güçler arasında yapılan pazarlıklar sonunda İtalya'yı bölgeden uzaklaştırmak mümkün olmadı, ancak Güney Arnavutluk ve Ege Adaları meselesine çözüm bulundu: 1914 yılı Şubat ayında Osmanlı Devleti ve Yunanistan'a beyan edilen karara göre Yunanistan Güney Arnavutluk'taki işgallerini sonlandıracak, bunun karşılığında Gökçeada, Bozcaada ve Meis dışındaki adalardaki işgalleri resmîyet kazanacaktı. Karar, Yunanistan'da (Güney Arnavutluk'tan vazgeçildiği için) buruk bir sevinç yaratırken, Osmanlı cephesinde tepkiyle karşılandı. Osmanlı

⁴ Özerk statüye sahip olan her iki adadaki Yunanistan destekli Enosis (Adanın Yunanistan'a ilhak edilmesi) hareketi 1913'te imzalanan Londra Antlaşması ile bu hedefine ulaşmakta başarılı olmuştur.

Devleti, kararı tanımayacağını ve Sakız ile Midilli konusundaki mücadelesini devam ettireceğini, gerekirse bunun için Yunanistan'la savaşmaktan çekinmeyeceğini açıklayınca, hatta bu konudaki ciddiyetini kanıtlamak için Batı Anadolu'daki Rumlara yönelik göç ettirme siyasetine yönelince iki ülke arasındaki gerginlik yeniden tırmanışa geçti (BD/10/1, Mallet to Grey, No.273, Constantinople, 21 May 1914).

Karar sonrasında Osmanlı Devleti'nin temel stratejisi Yunanistan'ı ikili görüşmeler için anlaşma masasına oturtmak, bu görüşmelerde Yunanistan'ın da lehine olabileceğine inandığı bazı alternatif önerilerle Sakız ve Midilli'yi egemenlik altına almaktı. İttihatçıların, barış görüşmeleri sırasında da dile getirdiği, ancak üzerinde fazla durulmayan önerisi şuydu: Sakız ve Midilli'nin iadesi karşılığında İtalyan işgali altındaki Oniki Ada'dan bazılarının Yunanistan'a bırakılması. Babıali, bu formülün hayata geçirilmesi halinde Batı Anadolu'ya yönelik saldırgan siyaset izlediğine inandığı iki ülkenin de etkisinin kırılacağına inanıyordu. İtalya'nın bu formül konusunda ikna edilmesi sorunsal bir yana, İttihatçılar Büyük Güçlerin kararı sonrasında Yunanistan'ı bu konuda ikna etmek için büyük bir çaba harcadı. Yunanistan önerinin tartışılmasına dahi yanaşmayınca Yunanistan'ın inadının kırılması için başvuru adresi Almanya olmuştu. Babıali, 13 Mart'ta Berlin'e gönderdiği mektupta bu konuda şu sözlere yer vermişti:

"Yunanistan'la yaşanan adalar uzlaşmazlığına çözüm bulmak niyetindeyiz. Bu amaç doğrultusunda Sayın Venizelos'a özel bir teklifte bulunarak Oniki Ada içerisinde yer alan Psara, Kariot, Levitba, Astipalyas, Kerpe, Kasut adalarının Sakız ve Midilli ile mübadele edilmesini talep ettik. Ancak Atina Büyükelçimiz aracılığıyla böyle bir önerinin iki ülke arasında anlaşma için bir zemin oluşturamayacağı yanıtını aldık. Biz, [Balkan Savaşları neticesinde] topraklarını iki katına çıkarmış olan Yunanistan'ın Osmanlı Devleti ile karşılıklı çıkarların gözetilmesi ve iyi ilişkilerin tesisi adına bu iki adadan kolaylıkla vazgeçebileceği görüşünderiz. Siz ekselanslarından istirhamım Majestelerine başvurarak ülkemizin taşıdığı kaygılar ve Yunanistan'ın gerçek çıkarlarının gözetilerek bu meselenin adil şekilde çözüme kavuşturulması konusunda arabuluculuğunuzu devreye sokmanızdır" (GPEK/36/2, Jagow an den Quadt, Nr.14556, Berlin, den 13. März 1914).

Yunanistan, Megali İdea hedefinin çok önemli bir ayağı olan Güney Arnavutluk'tan "vazgeçerek" üzerine düşeni yaptığına, dolayısıyla Adalar meselesinde taviz vermesini gerektirecek bir durum olmadığına inanıyordu. Bu nedenle de stratejisi Osmanlı Devleti ile hiçbir şekilde doğrudan görüşmelerde bulunmamaktı. Aksi yönde adım atmanın karşı tarafta tavize kapı aralamak şeklinde algılanacağı görüşündeydi. Bu strateji başarısız olmuştu. Çünkü Venizelos Hükümeti Büyük Güçlerden beklediği desteği bulamamıştı. Venizelos Hükümeti, Osmanlı Devleti'nin kararı uygulamayacağı yönündeki açıklamaları nedeniyle Büyük Güçlerden bazı güvenceler (örneğin Osmanlı Devleti'nin kararı tanımasını sağlamak için donanma gövde gösterisi düzenlemek) talep etmiş ancak sonuç alamamıştı. Büyük Güçler Yunanistan lehine bir karar almıştı; ne var ki bu kararın Osmanlı Devleti'ne kabul ettirilmesi ve uygulanması konusunda ortak bir irade ortaya koyarak sorumluluk almak istememişti. Büyük Güçler Venizelos'un taleplerini yerine getirerek Osmanlı Devleti'ndeki tepkiselliğin artmasına yol açmak istememişti. Bunun yerine "dostça tavsiyelerde" bulunmayı tercih etmiş ve Yunanistan'a Osmanlı Devleti ile diyalog çağrısında bulunmaktan başka bir adım atmak istememişti (BD/10/1, Grey to Goschen, No.261, FO, 16 March 1914). Büyük Güçlerin bu tutumuna karşılık olarak Venizelos Güney Arnavutluk'taki Yunan işgallerinin sonlandırılmasını geciktirmeye çalışmıştı. Normal koşullarda Yunanistan'ın 1914 yılı Mart ayı içerisinde bölgeden tümüyle çekilmiş olması gerekiyordu. Ancak Büyük Güçlerin Yunanistan açısından Adaları güvence altına alacak bir adım atmaması nedeniyle Venizelos bunu ertelemiş, adalar konusunda bir pazarlık aracı olarak kullanmaya çalışmıştı. Büyük Güçlerin bu konuda ortak hareket etmesi nedeniyle Venizelos Hükümeti geri adım atmış ve bölgeyi tahliye edeceği güvencesi vermek durumunda kalmıştı (Yellice, 2021, s. 111-152).

Osmanlı-Yunan görüşmeleri 1914 yılı Nisan ayında başladı. Osmanlı Devleti değiş-tokuş talebinde ısrarcı olunca görüşmeler çıkmaza girdi. Bunun üzerine Venizelos bir kez daha Almanya'nın yardımına başvurdu. Venizelos, Korfu Adası'nda Kayzer ile gerçekleştirdiği görüşmede Yunanistan'ın Güney Arnavutluk'taki işgallerini kesin olarak sonlandırma (Yunanistan bu konuda defaten taahhütte bulunmuşsa da Adaları güvence altına almadan bölgeden tümüyle çekilmek istemiyordu) ve Osmanlı Devleti ile ittifak kurma karşılığında Adalar konusunda Almanya'dan Osmanlı Devleti'nin ikna edilmesi konusunda girişimlerde bulunma güvencesi almıştı (GPEK/36/2, Quadt an den Hollweg, Nr.14561, Korfu, den 13. April 1914, GPEK/36/2, Jagow and den Hollweg, Nr.14565, Berlin, den 18. April 1914; BD/10/1 Rodd to Grey, No.272, 11 May 1914). Kayzer'in bu tutumundan da anlaşılacağı üzere Almanya, Osmanlı Devleti'nin Sakız ve Midilli'den vazgeçmesi, ittifak yoluyla ise Yunan tehdit algısını ortadan kaldırması yönünde bir tutum içerisindeydi. Bu nedenle de ittifak meselesini iki ülke arasındaki görüşmelerin merkezine oturtmaya çalışmıştı. Almanya gerçekten de koşulların iki ülke arasında bir ittifak için oldukça uygun olduğu görüşündeydi. Büyükelçi Wangenheim'a göre, Osmanlı Devleti adalar meselesinin çözülmesi halinde iki taraf arasında bir ittifak anlaşması imzalamaya sıcak bakıyordu (GPEK/36/2, Wangenheim an das AA, Nr.14568, Korfu, den 20. April 1914). Babıali, 29 Nisan'da Venizelos Hükümeti'ne gönderdiği mektupta bu konudaki yaklaşımını şu şekilde özetlemişti:

“Osmanlı Devleti ve Yunanistan arasında Avrupa kıtasında karşılıklı toprak bütünlüğünün güvence altına alındığı bir savunma ittifakı imzalanacaktır. Bu ittifak beş yıl geçerli olacak ve anlaşmanın bitiminden önce taraflardan herhangi birinin vazgeçmemesi hâlinde her defasında beş yıllık süreyle uzatılacaktır. İttifak anlaşmasına ilaveten askeri bir sözleşme iki tarafın karşılıklı uzlaşması ile hazırlanmalı ve gerekli görülmesi hâlinde her beş yıllık dönemin başında üzerinde değişikliklere gidilmelidir. Bu ittifak anlaşması neticesinde Yunanistan Girit haricindeki diğer bütün Doğu Ege Adaları üzerinde Padişahın egemenlik haklarını tanıyacaktır. Bunun karşılığında, Osmanlı Devleti bu adalardaki ve hâlihazırda İtalyan işgali altında bulunan diğer adalardaki savaş öncesindeki rejimi değiştirme konusunda herhangi bir adım atılmayacağını taahhüt eder” (GPEK/36/2, Mutius an das AA, Pera, Nr.14578, den 29. April 1914).

Bu tekliften de anlaşılacağı üzere, Babıali Adalardan tümüyle vazgeçmeye henüz hazır değildi. Bunun en önemli nedeni ittifak konusunda Yunanistan'a olan güvensizlikti. Osmanlı Devleti, ittifak uğruna hayati bir mesele olarak gördüğü adalardan vazgeçmek, sonrasında ise Yunanistan'ın ittifakı ortadan kaldırmasıyla (İttihatçılar bu konuda özellikle Venizelos'a güvenmiyordu) yeni bir hayal kırıklığı yaşamak istemiyordu. Benzer bir güvensizlik Yunanistan cephesi için de geçerliydi. Bu nedenle Babıali'nin teklifi Venizelos Hükümeti tarafından kesin bir dille reddedildi (GPEK/36/2, Der Rat im Kaiserlichen Gefolge Gesandter von Treutier an das AA, Nr.14579, Achilleion, den 29. April 1914). Görüşmelerin yeniden çıkmaza girdiği bu kritik aşamada Kral Konstantinos, Kayzer'in yardımına başvurdu ve Osmanlı Devleti'nin Venizelos'un ortaya koymuş olduğu öneri çerçevesinde ikna edilmesini istedi (GPEK/36/2, Der Rat im Kaiserlichen Gefolge Gesandter von Treutier an das AA, Nr.14579, Achilleion, den 29. April 1914). Kayzer'in talimatıyla Wangenheim, 30 Nisan'da Talat Bey'le gerçekleştirdiği görüşmede Venizelos'un önerisi konusunda kabineyi ikna etmesini istedi. Ancak bu istek Talat Bey tarafından geri çevrildi. Talat Bey'e göre bu adalar tam özerk bir yapıya kavuşturulacak, yani bir anlamda Yunanistan'ın *de facto* yönetiminde kalmaya devam edecekti; dolayısıyla “itibari egemenlik” önerisi kesinlikle kabul edilemezdi. Wangenheim, Yunanistan'ın aksi bir çözüme yanaşmayacağını dile getirdiğinde Talat Bey'in yanıtı şu şekilde olmuştu: *“Bu durumda meselenin çözümü imkânsızdır”* (GPEK/36/2, Wangenheim an das AA, Konstantinopel, Nr.14581, den 30. April 1914).

İki taraf arasındaki görüşmelerin kesilip savaşa everilmesinden endişe duyan Almanya 1914 yılı Mayıs ayı boyunca tarafları ikna etmek için farklı öneriler de gündeme getirmişti. Almanya'ya

göre Sakız ve Midilli'nin Osmanlı Devleti ve Yunanistan tarafından ortak şekilde (ikili egemenlik) yönetilmesi, bu mümkün olmazsa iki adada Osmanlı-Yunan jandarma birliklerinin bulundurulması taraflar arasındaki güven krizini ortadan kaldırılabildi. 24 Mayıs 1914'te Yunan Parlamentosu'nda yapılan tartışmalarda, Venizelos Hükümeti'nin bu konuda muhalefetin sert eleştirilerine maruz kalması bu meselesinin iki taraf arasında müzakere edildiğini gösterirken yine parlamentodaki konuşmasında Streit'in "böylesi bir sonuç hiçbir koşulda kabul edilemeyecektir" sözleri bu çözümün nihayetinde saf dışı bırakıldığını ortaya koymaktadır (*Vouli ton Ellinon. ITH' Vouleftiki Periodos - B' Sinodos (1913-1914)*). Praktika tis Sinedriaseos OB', 24 Maiou 1914, s.5). Her iki tarafın da bu yaklaşımı uzlaşmanın mümkün olmadığını göstermektedir.

Venizelos Hükümeti, görüşmelerin başarısızlıkla sonuçlanmasından sonra Osmanlı Devleti ile olan ilişkilerinde artık bir yol ayrımına geldiğine inanıyordu. Ya iki ülke arasındaki ilişkilerin normalleşmesi uğruna bu adalardan vazgeçilecek, ya da savaş kararı alınacaktı. Birincisi Batı Anadolu'ya yönelik yayılmacı siyasetin sonlandırılması anlamına geleceğinden ve bu Venizelos Hükümeti'nin temel dış politika hedefine uygun olmadığından kabul edilemezdi. Venizelos Hükümeti, tercihini ikincisinden yana kullanma kararı aldı. Bunun nedeni Venizelos'un İttihatçılara güvenmemesi, Osmanlı Devleti ile savaşı kaçınılmaz olarak görmesi ve Almanya'nın ısrarla hayata geçirmek istediği ittifak fikrine inanmıyor olmasıydı. Venizelos'un düşüncesine göre İttihatçılar Büyük Güçler'in kararına saygı duymak niyetinde olmadığı gibi Yunanistan'a karşı saldırgan bir dış politika izleyen izliyordu ve İkinci Balkan Savaşı sırasında Edirne'yi "zorlanmadan" egemenlik altına almış olmanın verdiği özgüvenle benzer bir başarıyı adalar konusunda da gerçekleştirmenin ve "fetihlerini" Girit'e kadar genişletmenin hayalini kuruyordu. İttihatçıların görüşmelerde nihai bir uzlaşma hedefi yoktu; tek amaçları zaman kazanmaktı. 1913 yılı Aralık ayı sonunda İngiltere'den satın alınan *Sultan Osman* dretnotunun teslim tarihi hızla yaklaşıyordu; bu gerçekleşir gerçekleşmez İttihatçılar bu düşüncesini uygulamak için harekete geçecekti. Venizelos Hükümeti'nin görüşüne göre kaçınılmaz olan bu savaşın Osmanlı Devleti'nin özellikle de donanma gücü bakımından zayıf olduğu bir noktada gerçekleştirilmesi daha akıllıcaydı.

Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmek, bunu gerek ulusal gerekse uluslararası alanda meşru kılmak için Yunanistan'ın elinde oldukça güçlü bir koz vardı: Azınlık meselesi⁵. Aslında Batı Anadolu'nun Türkleştirilmesi siyaseti çerçevesinde başlatılan, Yunanistan'ın Sakız ve Midilli'den vazgeçmesi için bir tehdit unsuru olarak kullanılan ve zaman zaman özensizce ya da öfkeli bir şekilde izlenen bu siyasete, İttihatçıların iki ülke arasındaki görüşmelerin başarısızlıkla sonuçlandığı 1914 yılı Mayıs ayı sonunda yeniden başvurması Yunanistan'a güçlü bir meşruiyet kazandırmıştı. Osmanlı Devleti'nin bir taraftan Yunanistan'la görüşmelere devam edip diğer taraftan Batı Anadolu'daki Rumlara yönelik göç ettirme siyasetine devam ediyor olması, Venizelos'a aslında İttihatçıların anlaşma niyetinde olmadığını ortaya koyma ve savaş konusunda propaganda imkânı tanıyordu (DDF/3/10, Bompard a Bienvenu-Martin, No. 541, Therapie, 21 juillet 1914). Venizelos Hükümeti, Batı Anadolu'daki Rumların "yok edilme" tehlikesiyle karşı karşıya olduğu iddiasını sıklıkla dile getirerek Yunan ve Avrupa kamuoyunda güçlü bir algı oluşturmayı başarmıştı; Osmanlı Devleti'ne savaş açılması halinde oluşturulan bu algının Yunanistan'ın lehine olacağı görüşündeydi.

Yunan hükümeti savaş kararı almıştı; ancak bu kararın hayata geçirilmesi için Balkanlarda yeni bir ittifak kurulmasının zorunlu olduğuna inanıyordu. Venizelos, Bulgaristan'ın Osmanlı Devleti ile girişilecek savaşı fırsata çevirmesinden korkuyordu; Sırbistan ve Romanya'nın desteğinin alınması halinde buna engel olunabileceğine inanıyordu (Seligman, 1990, s. 37). Bu amaçla Haziran ayı ortasında her iki devletin de desteğine başvuruldu. Hükümet, bu iki devlete sunduğu gerekçede iki ülke arasında savaşın artık bir zorunluluk olduğunu; savaşın sadece Ege Denizi ile

⁵ Azınlık meselesi sadece bir koz değil, aynı zamanda bir zorunluluktan da. Venizelos Hükümeti, Yunanistan Batı Anadolu'ya yönelik bir genişleme gerçekleştirecekse bu, bölgede yaşayan Rum nüfus tamamen elimine edilmeden gerçekleştirilmesi gerektiği görüşündeydi. Savaş bölgedeki nüfus yoğunluğunun azalmasını önüne geçebilirdi.

sınırlı kalacağını, dolayısıyla Balkanlarda yeni bir savaşın yaşanmayacağını öne sürdü. Ancak ikna edici olamadı. Her iki devletin de ortak görüşüne göre Osmanlı-Yunan savaşının denizlerle sınırlı kalması mümkün değildi; Osmanlı Devleti karadan bir saldırı gerçekleştirmesi halinde, Yunanistan savaşmak durumunda kalacak, bu durumdan istifade eden Bulgaristan, Selanik'e saldırarak ve böylece yeni bir Balkan Savaşı çıkacaktı. Balkanlardaki statükonun devamı adına, her iki ülkenin de önerisi diplomatik kanalların sonuna kadar zorlanmasıydı (BD/10/1, No. 374, Bunsen to A. Nicolson, Vienna, 22 June 1914; BD/10/1, No. 289, Barclay to Grey, Bucharest, 18 June 1914). Yunanistan, Büyük Güçler nezdinde de beklediği desteği bulamamıştı. Öte yandan İttifak bloğu bir Osmanlı-Yunan Savaşı'na kesinlikle karşıydı. Almanya, Yunanistan'ın provokatif bir tutum benimsediğine, temelde amacının İngiltere'den beklenen geminin gelmesinden önce Osmanlı Devleti'ne bir açmak olduğuna inanıyordu; ancak bu Almanya'nın bölgeye yönelik siyaseti açısından kabullenilemezdi. Sırbistan ve Romanya'nın desteğini alamayan Venizelos geri adım atmak durumunda kaldı. Osmanlı Devleti de azınlık konusunda tedbirler alma yoluna gidince iki ülke arasındaki savaş atmosferi dağıldı (DDF/3/10, Bompard a Viviani, No.385, Péra, 16 juin 1914).

Osmanlı Devleti'ne savaş açamayan Yunanistan anlaşma masasına dönmek durumunda kaldı. Venizelos Hükümeti, İngiltere ve Almanya ile gerçekleştirdiği temaslarda meselenin çözümü için ikili görüşmelere razı olduğunu belirtti ve Osmanlı Devleti'nin de bu konuda ikna edilmesini istedi (GPEK, B.36/2, Quadt an das AA, No.14633, Athen, den 25 Juni 1914). Bu gelişmeyi uzun bir süredir peşinde olduğu ittifakı gerçekleştirmek için kaçırılmaması gereken bir fırsat olarak değerlendiren Almanya Osmanlı Devleti'ni görüşme masasına oturtmak ve iki ülke arasındaki güven krizini sonlandırmak için yoğun bir çaba sarf etti. Yunanistan'la yapılan görüşmelerde Osmanlı Devleti'nin amacının iddia edildiği üzere zaman kazanmak olmadığı, görüşmeler sonunda barış anlaşması imzalama ve ittifak oluşturma konusunda samimi olduğuna dikkat çekildi (AYE/1914/A/5Γ, Verolino pros YPEX, AP: 20611, 27 Iouniou 1914). Osmanlı Devleti ile yapılan görüşmelerde ise Sakız ve Midilli konusundaki ısrarın artık sonlandırılması gerektiği vurgu yapıldı; hükümetin Yunanistan'la "didişmek" yerine içeride toparlanmaya ağırlık vermesi aksi halde yapılması hedeflenen ve devletin ayakta kalması için hayati önem arz eden reformların hayata geçirilemeyeceği uyarısında bulunuldu. Özellikle İstanbul'daki temasları yürüten ve İttihatçılar üzerinde oldukça etkili olan Alman Büyükelçi Wangenheim, Berlin'e gönderdiği raporlarda Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu krizin farkında olduğuna ve adalar konusunda daha fazla ısrarcı olmak niyetinde olmadığına dikkat çekiyordu (AYE/1914/A/5Γ, Verolino pros YPEX, AP: 20611, 27 Iouniou 1914). Kısacası İttihatçılar Yunanistan'dan gelen görüşme çağrısına olumlu karşılık verdi. Bunun üzerine Venizelos, İngiliz *Daily Telegraph*'ın deneyimli Balkan muhabiri, aynı zamanda yakın arkadaşı Emile Joseph Dillon'u görüşmelerde bulunmak üzere İzmir'e gönderme kararı aldı (BD/10/1, Mallet to Grey, No292, Constantinople, 29 June 1914).

Dillon arabuluculuğunda, Osmanlı Devleti'nin adalardaki Yunan egemenliğini tanıması, Yunanistan'la her iki tarafın da bir diğerinin toprak bütünlüğünü tanıdığı bir ittifak anlaşması ve nüfus değiş-tokuşu temelindeki gizli pazarlıklar, Avrupa'yı savaşa sürükleyecek sürecin fitilini ateşleyen Saraybosna suikastından bir gün sonra, 29 Haziran 1914'te başladı (Dillon, 1914). Beklenmedik şekilde hızlı ilerleyen görüşme maratonu sonunda 13 Temmuz'da iki ülke Sisam, Sakız ve Midilli'ye Yunan Kral'ın ikinci büyük oğlunun ortak şekilde atanması ve taraflar arasında bir ittifak anlaşması imzalanması konusunda prensip anlaşmasına varıldı (AYE / A5G, Theotokis pros YPEX, AP: 22231, 16 Iouliou 1914). Büyük Güçlerin Atina ve İstanbul'daki temsilcilikleri ülkelere gönderdikleri raporlarda artık Osmanlı-Yunan meselesinin son bulmak üzere olduğuna yönelik değerlendirmelerde bulunuyorlardı. Örneğin Atina'daki Fransız Büyükelçi, Gabriel Deville 16 Temmuz'da Paris'e gönderdiği telgrafta aynı günün akşamı Babıali'de yapılacak toplantıda bir sürpriz yaşanmazsa Said Halim Paşa ve Venizelos'un Brüksel'de buluşacağını yazıyordu (DDF/3/10, Deville a Bienvenu-Martin, No. 519, Athènes, 16 juillet 1914).

Ancak söz konusu buluşma gerçekleşmedi. Said Halim Paşa, kararın onaylanmasını ve yola çıkmayı beklerken İttihatçı kabine karar değiştirmişti. İstanbul'daki İngiliz maslahatgüzar Beaumont'un aktardığına göre kabinedeki değerlendirmeler sonucunda İttihatçılar, müzakere temeli olarak Talat Paşa ve Venizelos tarafından uzlaşmaya varılan esaslarda, Yunanistan'ın yapılacak ittifak anlaşmasıyla büyük bir avantaj elde ederken adalar konusunda vermiş olduğu tavizlerin yeterli olmadığı sonucuna varmıştı. Said Halim Paşa'ya göre bu adalara Padişah egemenliği altında özerk bir statü verilmesi, Osmanlı bayrağının dalgalanmaya devam etmesi haricinde bir çözüme kabinenin razı gelmesi mümkün değildi (BD/10/1, Beaumont to Grey, No.304, Constantinople, 16 July 1914). İttihatçıların son anda karar değiştirerek uzlaşma için yeni koşullar öne sürmesi Yunanistan'ı endişelendirdi. Kral Konstantinos, İttihatçıların ikna edilmesi için Kayzer'in yardımına başvurdu; 18 Temmuz 1914'te kaleme aldığı mektupta şunları dile getirdi:

“Osmanlı Devleti ile savunma anlaşması bağlamında adalar meselesi hakkında yapılmakta olan görüşmeler oldukça kritik bir aşamadır. Tam da Osmanlı Devleti, Yunanistan'ın karşı önerilerini müzakere zemini olarak kabul ettiği, Sadrazam ile Venizelos arasında görüşmelere ilişkin ayrıntıların çoktan halledildiği bir aşamada Babiâli aniden ilgisiz ve kabulü mümkün olmayan bir teklif gündeme getirdi. Şimdiye kadar olan süreçte gerek adalar meselesi gerekse ittifak konusunda yapılan görüşmeler Korfu'da kabul edilen ilkeler doğrultusunda ve oldukça istikrarlı bir şekilde ilerlemişti. Osmanlı Devleti, kazara itiraf edildiği üzere, adaların Batı Anadolu kıyısında bulunan Rumları temizledikten sonra Sisam, Sakız ve Midilli'nin Yunan egemenliğine bırakılmasına razı gelmişti. Bunun için yapılan görüşmeler sonunda bu üç adaya ilişkin özel bir düzenleme getirilerek ikinci büyük oğlumun genel vali olarak atanmasına karar verilmişti. Bu kritik aşamada Osmanlı Devleti'ni görüşmelerin daha fazla uzaması ve yeni çözüm yolları bulma girişimleri hakkında cesaretlendirecek hiçbir gelişmeye izin verilmemesi gerektiği kanısındayım. Çünkü görüşmelerde ulaşılan nokta taraflar arasında bir anlaşmanın mümkün görüldüğü psikolojik bir andır. Siz majestelerinden istirhamım İstanbul'daki Büyükelçinize talimat vererek müzakerelerin tümüyle Korfu çizgisine⁶ taşınmasını sağlamanızdır. Bu adalar konusunda yeni bir devletin kurulması Yunanistan açısından kabul edilemez, böyle bir çözüm Almanya'nın da çıkarına uygun olmayacak bir şekilde iki ülke arasında yeni sürtüşmeler ve sorunlar yaratacağı kanısındayım” (GPEK, B.36/2, Bassewitz an das AA, No.14644, 18 Juli 1914).

Almanya'nın Arabuluculuk Girişimleri ve İttifak Projesi'nin Başarısızlıkla Sonuçlanması

Deyim yerindeyse tam tavına gelmiş görüşmelerin “küçük bir ayrıntı” nedeniyle fiyasko ile sonuçlanması Almanya açısından kabul edilemezdi. Avrupa'da Temmuz Krizi'nin giderek derinleştiği ve genel bir savaşın neredeyse kesinleştiği bir iklimde taraflar arasındaki gerginliğin sonlandırılması ve Osmanlı-Yunan ittifakı üzerinden Yunanistan'ın kazanılması Almanya için hiç olmadığı kadar önem arz etmeye başlamıştı (Loulos, 1990, s. 225-226). Dolayısıyla Konsantinos'un yardım çağrısına büyük bir önem atfeden (aynı zamanda bunu bir fırsat olarak gören) Kayzer aynı gün Wangenheim'a gönderdiği talimatta görüşmelerin devam etmesi için İttihatçıların her ne pahasına olursa olsun ikna edilmesini istedi. Ertesi gün Wangenheim'ın Berlin'e gönderdiği raporda yazdıkları, talimatın harfiyen yerine getirildiğini ve bu konuda başarı elde edildiğini ortaya koymaktadır. Raporda belirtildiğine göre Talat Paşa, Yunanistan'la yapılan

⁶ Kral Konstantinos'un “Korfu Çizgisi”nden kastı, 1914 yılı Mayıs ayında Korfu'da II. Wilhem'le Yunanistan'ın varmış olduğu prensip anlaşmasıydı. Bu çalışmanın üçüncü bölümünde de yer verdiğimiz üzere bu anlaşma göre taraflar sembolik Osmanlı egemenliği, buna karşılık bu adaların siyasi, ekonomik ve askeri tüm kontrolünün Yunanistan'da olması konusunda uzlaşmaya varmıştı. Kayzer, bu konuda Osmanlı Devleti'ne baskı yapma taahhüdünde bulunmuştu. BD/10/1, No.272, Rodd to Grey, 11 May 1914.

görüşmeler konusunda umutluydu. Taraflar arasındaki görüş ayrılıklarına rağmen görüşmelerde Yunan Kralı'nın oğullarından birinin egemenliğinde bir prenslik kurulması fikrinden vazgeçilmiş, buna karşın Osmanlı Devleti ve Yunanistan'ın ortak belirleyeceği valinin liderliğinde özerklik kurulmasına ilişkin önemli bir mesafe kat edilmişti. Talat Paşa'ya göre İttifak konusunda da önemli bir aşamaya gelinmişti. Yunanistan savunma ittifakı konusunda ısrar etmiş, Babıâli bunu kabul etmişti. Talat Paşa'ya göre Said Halim Paşa yakında Brüksel'de Venizelos'la görüşecek ve taraflar nihai bir anlaşmaya imza atacaktı (GPEK, B.36/2, Wangenheim an das AA, No.14645, 19 Juli 1914).

Said Halim Paşa'nın Wangenheim ile yaptığı görüşmeden hemen sonra, Venizelos'a gönderdiği mektup da Almanya'nın girişimlerinin sonuç verdiğine kanıt olarak gösterilebilir. Said Halim Paşa bu telgrafta mevcut önerileri temel alarak bir müzakere başlatılmasına yönelik çekimser tutumunun, Venizelos'un Brüksel'de yapılacak görüşmelerde diğer tüm detayları saf dışı bırakmak niyetinde olduğuna yönelik kaygıdan kaynaklandığını belirtti. Venizelos aynı gün Said Halim Paşa'ya gönderdiği telgrafta Yunan Hükümeti'nin bu yönde bir amaç taşımadığı güvencesini verdi ve adada Türk askerinin konuşlandırılması ve gümrük ile ilgili meseleler haricindeki diğer tüm detayları konuşmaya hazır olduğunu dile getirdi. Böylece "ayrıntı krizi" sonlandırıldı (GPEK, B.36/2, Bassewitz an das AA, No.14646, 19 Juli 1914). Taraflar 24 Temmuz'da Brüksel'de buluşacaktı ve adalar meselesi şu temel üzerinden tartışılacaktı: "*Sakız, Midilli ve Sisam ayrı bir yönetim birimi olarak tayin edilecek ve diğer Yunan eyaletleri gibi yönetilecek. Ancak bu eyaletin yöneticisi kesinlikle Yunan Kraliyet ailesi üyesinden biri olacaktır ve Osmanlı Devleti ve Yunanistan tarafından ortak bir şekilde belirlenecektir*" (DDF/3/10, Deville a Bienvenu-Martin, No. 543, Athènes, 21 juillet 1914).

Ancak İttihatçıların tutumu nedeniyle Brüksel'deki buluşma yine gerçekleşemedi. Çünkü "ayrıntı krizinin" yerini bu kez "erteleme krizi" krizi almıştı. Venizelos, 19 Temmuz'da yola çıkmak üzereyken İstanbul'dan bir son dakika telgrafı almış ve Said Halim Paşa'nın 23 Temmuz'daki Milli bayram münasebetiyle İstanbul'da kalmaya devam etmesinin zorunluluğundan ötürü yola çıkma tarihinin ertelenmesi talebiyle karşı karşıya kalmıştı⁷. Peki, İttihatçılar, Atina'daki Osmanlı Büyükelçi Galip Kemali Söylemezoğlu'nun deyimiyle neden böylesi "garip" bir yola başvurma ihtiyacı hissetmişti? Ya da daha açık belirtmek gerekirse İttihatçılar Yunanistan'la uzlaşmak istemiyor muydu? Yunanistan'ın uzun bir süredir öne sürdüğü üzere tek amaçları zaman kazanmak mıydı? (Söylemezoğlu, 1946, s. 171-172).

İttihatçıların çekimser bir tutum benimsemesinin ardında yatan iki neden vardı: Birincisi taktiksel ve gerçekten de Yunanistan'ın kaygılandığı üzere zaman kazanmak üzerine kurgulanmış bir stratejeydi. Adaların geri alınması konusunda büyük umutlar bağlanmış olan *Sultan Osman*'ın teslim tarihi hızla yaklaşıyordu ve İttihatçılar, bu dretnotun teslim alınması halinde yapılan pazarlıklarda adalara ilişkin çok daha "karlı" bir sonuç elde edebileceklerine inanıyordu. Bu isabetli bir yaklaşımdı; gerçekten de İngiltere'den beklenen dretnot Venizelos Hükümeti'nin adeta korkulu rüyasıydı. Bu dretnotun teslim alınması durumunda Yunanistan Ege'deki donanma üstünlüğünü kaybedecekti. Venizelos'un Haziran ayında ısrarlı bir şekilde Osmanlı Devleti'ne savaş açma gayreti göstermesinin ardında yatan en önemli neden de buydu: donanma üstünlüğünü devam ettiriyorken Osmanlı Devleti'ni mağlup etmek (BOA, HR.SYS, 2919/69)

İkincisi Yunanistan'la kurulması hedeflenen ittifakın niteliğine ilişkin belirsizlikler ve bu belirsizliklerin İttihatçılarda yarattığı kaygıydı. Saraybosna suikastı sonrasında savaşın giderek yaklaşmakta olduğu bir iklimde "devletin bekası" kaygısı en üst düzeye ulaşan İttihatçılar Doğu'daki Rus tehlikesi karşısında, Batı sınırlarını güvenlik altına alma ihtiyacı hissetmişti. Başka türlü belirtmek gerekirse İttihatçıların devletin güvenliği hassasiyetine yönelik öncelikleri

⁷ Hatta Panas'ın aynı gün Atina'ya gönderdiği telgrafta belirttiğine göre Salim Halim Paşa, bayram sonrasında kesin bir tarih belirlenebileceğinden söz ediyordu. (AYE, A5C, Panas pros Streit, AP: 4253, 21 Iouliou 1914).

değişmişti. Balkan Savaşları sonrasında İttihatçıların en önemli tehdit algısı, Yunanistan'dan gelebilecek bir saldırıydı; yukarıda da söz edildiği üzere bu saldırı gerçekleşme bile İttihatçılar kaybettiikleri toprakları geri almak, ya da eldeki toprakları kaybetmemek için Yunanistan'la savaşı kaçınılmaz olarak görüyordu. Balkanlarda müttefik ya da müttefiklere olan ihtiyacı her geçen gün artan İttihatçılar bu bakış düşüncelerinde zorunlu değişikliğe gitmek durumunda kalmış, "en büyük düşmanı" Yunanistan'la olan sorunlarını çözüme kavuşturmak, hatta bu devletle bir ittifak anlaşması imzalamaya dahi sıcak bakmaya başlamıştı. Kabullenilmesi güç bir durum da olsa İttihatçılar, Almanya'nın da öneri, teşvik ve baskısıyla Haziran ayı sonunda hem adalar meselesini çözüme kavuşturmak hem de Yunanistan'la bir ittifak anlaşması imzalamak için gizli görüşmelere razı gelmişti. İttihatçıların çekinceleri Almanya için anlaşılabilir olmakla birlikte kesinlikle kabul edilebilir değildi. Osmanlı Devleti ve Yunanistan görüş ayrılıklarını bir an önce sonlandırmalı ve Yunanistan da Osmanlı Devleti gibi İttifak bloğuna dâhil edilmeliydi.

Bu görüşmeler sırasında adalardan önemli tavizler vermeyi bile göze alan İttihatçılar ittifak konusunda Yunanistan'la ortak bir noktada buluşmamıştı. İttihatçılar, İstanbul ve Boğazlar'a karşı Rus tehdidi karşısında Yunanistan'la güçlü bir ittifak anlaşması imzalamak istiyor, Rusya ile yaşanacak olası bir savaşta Yunanistan'ın Osmanlı Devleti'ne karşı saldırgan bir politika izlemeyeceğinden emin olmak istiyordu (GPEK, B.36/2, Wangenheim an das AA, No.14642, 16 Juli 1914). Ancak görüşmelerde Yunanistan buna yanaşmamış, imzalanacak ittifak anlaşmasının sadece savunma anlaşması olarak kalmasını istemişti. İttihatçılar bu ciddi tavize karşın Venizelos Hükümeti'nden benzer bir fedakârlık göremedikleri kanaatindeydi. Yunanistan talep edilen güçlü ittifak (saldırı ve savunma) teklifine sıcak bakmıyor, bunun yerine sadece savunma ittifakı imzalamayı uygun görüyordu. Venizelos Hükümeti'nin bu yaklaşımı, İtilaf bloğuna dâhil olma planlarından kaynaklanıyordu. Hâlihazırda Yunanistan'ın Sırbistan'la güçlü bir ittifak halinde olduğu, ayrıca Romanya ile de benzer ittifaklar kurma peşinde olduğu gerçeği göz önünde bulundurulduğunda Osmanlı Devleti Yunanistan'ın ittifak konusunda güvenilemez olduğu sonucuna varıyordu. Bir bakıma İttihatçılar Yunanistan'ın bu tutumunu, yani önerilen zayıf ittifak formülünü, Yunanistan'ın İtilaf bloğunda yer almak niyetinde olduğu şeklinde değerlendiriliyor, hatta Yunanistan'ın Osmanlı Devleti'ne karşı bir saldırı hazırlığı içerisinde olduğundan kuşkulanıyordu. İşte bu belirsizlik ve kuşklar nedeniyle İttihatçılar Yunanistan'la nihai bir anlaşma imzalamaya yanaşmamış, çözümünü görüşmeleri ertelemekte bulmuştu. Venizelos'un ittifaka ilişkin "isteksiz" tutumu nedeniyle İttihatçılar adalar konusunda "yeni isteklerde" bulunarak zaman kazanmaya ve koşullara göre hareket etme stratejisine yönelmişti.

Aslında adalardan vazgeçme ve ittifak konusunda İttihatçılar henüz kesin bir karara varabilmiş değildi. Bunun iki nedeni vardı. Birincisi Venizelos'a olan güvensizlikti. İttihatçılar, oluşturulmasına büyük katkı sağladığı Balkan İttifakı yoluyla Balkan Savaşları'nın, dolayısıyla Osmanlı Devleti'nin Avrupa'dan kopuşunun müsebbibi olarak gördükleri, Mondros Mütarekesi sonrasında İtalya'nın İstanbul'daki Yüksek Komiseri olan Kont Carlo Sforza'nın ifadesiyle "toprak avcısı" Venizelos'u Osmanlı Devleti'nin "yeminli düşmanı" olarak görüyorlardı ve onunla huzurlu bir barışın hiçbir zaman mümkün olamayacağına inanıyorlardı (Sforza, 1930, s. 155-170). Adalar meselesi ve ittifak konusunda görüşmelerde bulunmalarının en önemli nedeni, devletin içinde bulunduğu askeri ve mali kriz ve hızla yaklaşan savaştı. İttihatçıların diplomatik zorunluluklardan ötürü, bu "nefretlerini" sineye çekmeleri belki mümkündü, ancak ikinci neden olarak öne sürülebilecek Bulgaristan'la ittifak konusu, Bulgar-Yunan ilişkileri çerçevesinde düşünüldüğünde İttihatçıları çok daha çekingen kılıyordu. İttihatçılar Yunanistan'la aslında tam olarak güvenmedikleri bir ittifaka imza atarak Bulgaristan'ı kaybetmekten korkuyorlardı. Dillon görüşmeleri sırasında İttihatçıların zihnini en çok meşgul eden sorulardan biri şu olmuştu. Yunanistan'la bir ittifak anlaşması imzalayıp adalardan vazgeçilirse mi yaşanacak Avrupa savaşında ülke güvenlik altına alınabilirdi, yoksa Yunanistan'la görüşmeler kesilip, adalar konusundaki taleplerde ısrar edilip Bulgaristan ve Romanya ile bir ittifak anlaşması için girişimlerin yoğunlaştırılması halinde mi bu mümkün olabilirdi? Başka türlü ifade etmek gerekirse adaları en çok kaygı duyulan düşmanın eline bırakıp ülkenin güvenliği konusunda ona

güvenmeli ve gelecekte bir saldırı riskini göze mi almalı, yoksa düşmanın düşmanı ile birlikte hareket mi etmeliydi? İttihatçılar Yunanistan'la "etkisiz bir ittifak" anlaşması imzalayıp hem adaları hem de Bulgaristan'ı kaybetmek istemiyordu. Wangenheim 22 Temmuz'da Enver Paşa ile yaptığı görüşme sonrasında Berlin'e gönderdiği raporunda İttihatçılarda hâkim olan zihinsel bunalımı şu şekilde ortaya koymuştu:

"İttihatçılar içerisinde oldukça küçük bir grup Üçlü İttifakın Akdeniz'deki zayıf konumu nedeniyle İtilaf Bloğuna dâhil olma taraftarıydı. Ancak İttihatçılar içerisindeki çoğunluk (Said Halim Paşa, Talat Paşa, Halil Bey ve Said Halim Paşa) Fransa ve Rusya'nın vasalı konumuna girme fikrine karşı olduğundan ve Üçlü İttifakın askeri olarak Üçlü İtilaftan daha güçlü olduğuna inandığından savaşa bu blokta girmek istemiyordu... Şimdi Osmanlı Devleti'nin önünde iki seçenek vardır: Yunanistan'la ittifak ve İtilaf Bloğuna yaklaşmak, Bulgaristan'la ittifak ve İttifak Bloğuna yaklaşmak. Kabinedeki genel eğilim, yukarıda sözünü ettiğim nedenden ötürü, Bulgaristan'la bir ittifak anlaşması gerçekleştirilmesi gerektiği yönündedir. Ancak kabinenin bu konudaki koşulu böylesi bir ittifakın Üçlü İttifak'ın ya da bu ittifakın üyelerinden birinin himayesi altında gerçekleşmesidir. Bulgaristan'la ittifak hâlihazırda tüm ayrıntılarıyla üzerinde uzlaşmaya varılmış bir konuydu. Anlaşmanın imzalanmamış olmasının tek nedeni Bulgaristan'ın Üçlü İttifak'ın himayesi olmaksızın böylesi bir anlaşmayı imzalamaya yanaşmamış olmasıydı. Ancak şimdi Avusturya-Sırbistan gerginliği nedeniyle mesele çok daha kritik bir hale bürünmüştür. Sadrazam Venizelos'la bir ittifak görüşmesi gerçekleştirecektir. Eğer Romanya ve Avusturya arasında gerçekleşen ittifakta olduğu gibi Osmanlı Devleti ve Bulgaristan da İttifak Devletleri Bloğuna dâhil edilirse Yunanistan'ın teklifini reddetmek onun için çok daha kolay olacaktır. Babıâli Balkanlarda bir savaş patlak verinceye kadar bekleyemez. Ortak askeri hazırlıklar tek bir seferde başlatılmalıdır" (Kautsky Documents, Wangenheim to Foreign Office, No.102, 21 July 1914, s.151)⁸.

İttihatçılar tüm bu çekince, kaygı ve korkularını bir kenara bırakmaya hazır görünüyordu. Bu tutum, İttihatçıların deyim yerindeyse ölüm-kalım meselesine dönüştürdüğü adalardan dahi vazgeçmeye razı gelmesi, ittifakın öneminin anlaşılması açısından son derece önemlidir. İttihatçıların iktidara gelme ve iktidarda kalma amacı, eğer kişisel hırslar değildi ise, devleti kurtarmak, mümkün olduğunca toprak kayıplarının önüne geçmektir. Birkaç yıl içerisinde bu konuda topluma ve kendilerine yaşattıkları hayal kırıklığı ve varlıklarını meşrulaştırdıkları anlam anlayışının bozulması öylesine bir boyut kazanmıştı ki, Yunanistan'la bir barışı ve düşmanlar içerisinde en zayıf olan bu devlete yönelik toprak kayıplarını bir türlü içselleştiremiyorlardı. Buna rağmen ittifaka razı gelmesi İttihatçıların aslında çok zor durumda kalmaları halinde rasyonel adımlar da atma cesareti gösterebildiklerini ortaya koymaktadır.

Peki, gerçekten de İttihatçılar, Yunanistan'la istedikleri türden bir ittifak anlaşması imzalama karşılığında Sakız ve Midilli üzerindeki iddiasından vazgeçecek miydi? İngiliz ve Alman Büyükelçilik raporları İttihatçıların bu yönde bir manevra gerçekleştirmeye çok yakın olduğunu

⁸ Osmanlı Devleti'nde genel olarak iddia edildiğinin aksine savaşa dâhil olma ve savaşta Almanya ile birlikte hareket etmeye karar verme oldukça güç bir sürecin sonunda mümkün olmuştu. Almanya ile yapılan pazarlıklar, diğer Büyük Güçlerle yapılan temaslar haricinde, İttihat ve Terakki Hükümeti özellikle de askeri kanadı ikna etme konusunda özel bir çaba sarf etmişti. Bu süreçte hükümet bir taraftan kendi içerisindeki nasıl hareket edilmesi, hangi devletle ittifak gerçekleştirilmesi, Bulgaristan ve Yunanistan arasında bir seçim yapılması gibi oldukça kritik sorunlarla baş etmiş, kararın alınmasından sonra ise bu kararı meşrulaştırmak ya da haklı göstermek için askeri basın ve yayın organlarında yoğun bir propaganda faaliyeti başlatmıştı. Bu konuda ayrıntılı bilgi, özellikle basında Almanya lehine yayınlanan yazılar için bkz. Mehmet Ali Karaman, "Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı-Alman İttifakı'nı Meşrulaştırma Çabaları", *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, 1/1, 2014, s.48-59. Birinci Dünya Savaşı'na giden süreçte ve savaş sırasında kamuoyunda savaş yönünde oluşturulmaya çalışılan psikolojik algı konusunda yine aynı yazarın şu çalışmasına bakılabilir: Mehmet Ali Karaman, "I. Dünya Savaşı Başlarken Osmanlı Basınında Taraf Olma Algısının İyi-Kötü Yakınlaşması Üzerinden Okunması", *MSGSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 2020, 1/21, s.103-114.

ortaya koymaktadır. Wangeinheim, 16 Temmuz 1914'te Kayzer'e gönderdiği bir raporda Said Halim Paşa'nın şu iki koşulun sağlanması halinde adalardan vazgeçmeye razı geldiğinden söz ediyordu: Osmanlı Devleti ve Yunanistan arasında savunma ve saldırı ittifakı ve Batı Anadolu kıyılarındaki Rumların göç ettirilmesi. Alman Büyükelçinin aktardığına göre bu iki koşulun sağlanması halinde Babıâli adalara yönelik alınacak ilhak kararına tepkisiz kalacak, adaların Yunanistan'a ait olduğunu kabul edecekti. Çünkü gelinen noktada Babıâli için ittifak meselesi adalar meselesinden çok daha önemli bir hal almıştı. Wangeinheim'a göre Yunanistan'ın isteği olan "zayıf bir Osmanlı-Yunan ittifakı", Osmanlı Devleti'ni Büyük Güçlere muhtaç kılacağından kabul edilemezdi. Osmanlı Devleti, uygulamaya çalıştığı reformlar belirli bir seviyeye erişinceye dek tarafsız kalacak, sonrasında iki bloktan birine dâhil olma zorunluluğu ile karşılaşıldığında koşullara göre hareket edecekti. Bu noktada Osmanlı Devleti için Bulgaristan, Romanya ile bir ittifak gerçekleştirerek üçlü ittifaka dâhil olma imkânı vardı. Bu durumu gerçekleştirme ihtimali gündemdeyken, Osmanlı Devleti kendisini Yunanistan'ın belirsiz kaderine bağlamak istemiyordu. Osmanlı Devleti ittifak ve adalar arasında bir seçim yapmak zorunda kalırsa, karşı kıyılarındaki Rum nüfusunun tamamen elimine edilmesi koşuluyla, tercihini ittifaktan yana kullanacaktı. Osmanlı Devleti bunun gerçekleşmesi halinde bu adaların ilhak kararını sessiz bir şekilde kabullenecek, İngiltere'den teslim alınacak gemiler adalar konusunda hiçbir değişiklik yaratmayacaktı (GPEK, B.36/2, Wangeinheim an das AA, No.14642, 16 Juli 1914).

Bu yanıt, ittifak konusundaki son sözün Yunanistan'a ait olduğunu ortaya koymaktadır. O halde burada sorulması gereken soru şudur: İttihatçılar Said Halim Paşa'yı Brüksel'e göndermiş olsaydı iki taraf arasında uzlaşma ve ittifak mümkün olabilir miydi? Başka türlü belirtmek gerekirse Venizelos Hükümeti gerçekten de iki ülke arasındaki ilişkileri normalleştirerek ikili ilişkilerde yeni bir sayfa açılmasını sağlayacak mıydı? Hayır. Çünkü Osmanlı Devleti ile uzlaşma ve Alman bloğuna dahil olma Yunanistan'ın Batı Anadolu'ya yönelik yayılmacı siyasetiyle çelişen bir durumdu. Venizelos, patlak verecek bir genel savaşı İngiltere'nin kazanacağına inanıyor, bu nedenle savaşa Almanya'nın yanında girmek istemiyordu (Gianouloupoulos, 2003, s. 229-230). Bu amaçla Venizelos henüz Birinci Dünya Savaşı başlamadan önceki süreçte Megali İdea projesi konusunda İngiliz Maliye Bakanı David Lloyd George ile gizli görüşmelerde bulunmuş ve bu görüşmelerden şöyle iyimser bir intiba edinmişti: İngiltere Balkanlarda ve Osmanlı'dan alınacak topraklarda daha güçlü bir konuma getirilecek bir Yunanistan'ın İtilaf Devletleri çıkarlarına daha iyi hizmet edebilirdi (Kaloudis, 2014, s. 7-49). Trakya, İzmir ve "kaybedilen başkent" İstanbul Yunan topraklarına katılabilir ve böylece Yunan devletinin kurulmasından beri hayali kurulan Megali İdea projesi tamamlanabilir ve Yunanistan Akdeniz'de büyük bir güç haline dönüşebilirdi. Yunanistan bir an önce savaşa girmezse savaş sonrasındaki kazanımlardan mahrum kalabilirdi.

Bunun yanı sıra Osmanlı Devleti'nin bir taraftan Yunanistan'la görüşmelere devam edip diğer taraftan Batı Anadolu'daki Rumlara yönelik göç ettirme siyasetine devam ediyor olması, daha da mühimi bunu "Demokles'in Kılıcı" misali Yunanistan üzerinde bir tehdit unsuru olarak kullanıyor olması Venizelos'u zaten gönüllü olmadığı ittifaktan daha da uzaklaştırıyordu⁹. İstanbul'daki İngiliz ve Fransız Büyükelçilik raporları, bu görüşmeler devam ederken, Rumlara yönelik göç ettirme siyasetinin devam ettiğine vurgu yapıyordu (DDF/3/10, Bompard a Bienvenu-Martin, No. 541, Therapie, 21 juillet 1914). Venizelos eğer Yunanistan Batı Anadolu'ya yönelik bir genişleme gerçekleşecekse, bu bölgede yaşayan Rum nüfus tamamen elimine edilmeden gerçekleştirilmesi gerektiği görüşündeydi. Venizelos, her ne kadar Osmanlı Devleti ile sorunlarını çözüme kavuşturma isteği görüntüsü veriyorsa da, İttihatçılara güvenmiyor ve bu devletin ilişkilerin kesilmesi halinde, gerek savunma gerekse Batı Anadolu'ya yönelik saldırı planlarını ancak İtilaf Devletleri'nin yardımıyla hayata geçirebileceğine inanıyordu. Quadt'ın belirttiğine göre Yunanistan ayrıca Osmanlı Devleti ve Yunanistan arasında bir saldırı ittifakı konusunda

⁹ Fransız Dışişleri Bakanı Bienvenu-Martin'e göre Venizelos Hükümeti Babıâli'nin önerilerinin kabul edilmemesi halinde Batı Anadolu'daki Rumlara yönelik göç ettirme siyasetinin devam ettirilmesi tehdidiyle karşı karşıyaydı. DDF/3/10, Bienvenu-Martin aux Représentants Diplomatiques de France À Londres, Berlin, Vienne, Rome, Saint-Petersbourg, Athènes No. 529, Paris, 19 juillet 1914.

Rusya'dan çekiniyordu (GPEK, B.36/2, Wangenheim an das AA, No.14642, 16 Juli 1914). Venizelos, ayrıca İttihatçıların yarattığı, ya da yaratmaya çalıştığına inandığı “koru ikliminin” ancak Yunanistan’ın İtilaf Devletleri limanına demirlemesiyle aşılabileceğine inanıyordu. Venizelos Hükümeti’nin Osmanlı Devleti’ne savaş açma planlarına örnek olarak 23 Temmuz 1914’te Wangenheim’in Jagow’a gönderdiği rapordaki şu ifadeler gösterilebilir:

“Majestelerinin İstanbul Büyükelçisi gönderdiği telgrafta: General Von Liman, son birkaç gündür Osmanlı Genelkurmayına yabancı ajanlar tarafından aktarılan bazı bilgilerden hareketle, Yunanistan’ın silahlandığına dair bazı kesin bilgilere sahip olduğunu dile getirdi. Bu raporlar gayet açık ve makbul bir şekilde, görünüşte barışçıl bir siyaset izlemine veriyor olmasına rağmen, Yunanistan’ın hummalı bir şekilde Osmanlı Devleti’ne karşı bir saldırı hazırlığı içerisinde olduğunu göstermektedir. Çeşitli Yunan limanlarına, özellikle de Selanik’e yoğun miktarda savaş malzemesi yığınağı yapılıyor. Yurtdışından çok kısa sürede teslim edilmesi koşuluyla oldukça fazla kışlık kıyafet vb. sipariş edilmiş; daha önceki savaşlarda görev almış olan hemşirelere Ağustos ayının başında Atina’da olmaları talimatı verilmiştir. Genelkurmay’ın topladığı bilgilere göre Osmanlı vatandaşı Rum öğrencinin Atina’ya gönderdiği mektupta özgürleşme vaktinin geldiğinden bahsedilmektedir. General Liman, Yunanistan’ın Çanakkale’ye sürpriz bir saldırı gerçekleştirmeyi planladığı kanaatinde” (GPEK, B.36/2, Bassewitz an das AA, No.16647, 18 Juli 1914).

İlk bakışta Kayzer’e iletilen bu bilgi güvenilir görünmeyebilir. Ancak Yunanistan’ın Osmanlı Devleti ile olan ilişkilerini normalleştirme konusunda istekli adımlar atmadığı ve Haziran ayında bu devlete savaş açmak için neredeyse uluslararası bir seferberlik başlatmış olduğu gerçeği göz önüne alındığında kesinlikle ciddiye alınması gereken bir bilgiydi. Öyle de olmuştu. Rapordaki ifadeler Almanya’da infiale yol açmaya yetmişti. Çünkü rapordaki ifadeler Almanya’nın uzun bir süredir, Rusya’nın bölgedeki planlarına engel olabilmek maksadıyla Osmanlı Devleti, Bulgaristan, Yunanistan ve Romanya’dan oluşan bir ittifak kurma çabasına büyük bir darbe vurulması anlamına geliyordu. Eğer Yunanistan Osmanlı Devleti’ne saldırırsa ittifak arayışı fiyasko ile sonuçlanacak, Yunanistan’ın tercihini İtilaf bloğundan yana yaptığı kesinlik kazanacak, belki de en kötüsü “müttefik” Osmanlı Devleti’nin parçalanması hızlanacak, dolayısıyla Almanya’nın bölgedeki planları suya düşecekti. Almanya bunu izin vermek niyetinde değildi. Raporun kendisine iletiildiği gün Kayzer, Konstantinos’a gönderdiği mektupta onu şu şekilde uyarıyordu:

“...İşte bahsi geçen tüm bu nedenlerden ötürü Majesteleri sizi kişisel ve gizli olarak bilgilendirmemi ve sadakatimize hitaben bir Kral ve sizin dostunuz olarak sizden samimi bir tutum benimsemenizi ve Osmanlı Devleti ile olan ilişkileri riske atacak her türlü davranıştan kaçınmanızı rica etti. Üçlü ittifakın yanında yer almaya karar veren Osmanlı Devleti, Avusturya ile anlaşma yapacaktır. Söz konusu bu ittifak bizim için oldukça önemli olduğundan Kral Konstantinos hiç de önemli olmayan kişisel nedenlerden dolayı üçlü ittifakın çok önemli bir üyesi olan ve Sırbistan’a karşı Avusturya’nın yanında yer alacak bir ülkeye (Osmanlı Devleti’ne) saldırmamalı; aksine Avusturya’nın yanında yer almalıdır” (Theodoulou, 1971, s. 11-13).

Kayzer’in bu sözlerinden de açık bir şekilde anlaşılacağı üzere Almanya Yunanistan’ı bir an önce kendi bloğuna dahil etmek ve Osmanlı Devleti’ne saldırmayacağından emin olmak istiyordu. Ancak Yunanistan’dan gelen yanıt bu beklentiyi karşılamaktan uzaktı. Ertesi gün Kayzer’e gönderdiği yanıtında Konstantinos, Yunanistan’ın Osmanlı Devleti’ne savaş açma hazırlığı içerisinde olduğuna yönelik iddiaların doğru olmadığını, ne kendisinin ne de Venizelos Hükümeti’nin maceracı bir siyasete yönelmek niyetinde olduğunu dile getirmişti. Konstantinos’a göre Yunan Hükümeti son birkaç aylık süreçte Avrupa’da dayanışmadan ve barıştan yana

olduğunu kanıtlamış, Batı Anadolu'da Rumlara yönelik "Osmanlı mezalimi" karşısında bile savaştan yana değil, barıştan yana bir yaklaşım içerisinde olmuştu. Kuşkusuz, çok geçmeden aslında doğru olmadığı anlaşılacak bu güvence Almanya açısından önemliydi. Ancak kesinlikle yetersizdi. Konstantinos politik bir dille Yunanistan'ın Osmanlı Devleti'ne karşı saldırgan bir siyaset izlemediğini dile getirirken, Kayzer'in esas talebini yanıtızsız bırakıyordu: ittifak ve Alman bloğuna dâhil olunması (GPEK, B.36/2, Der Staatssekretär des Auswärtigen Amtes von Jagow an Kcäser Wilhelm II., No.16648, 23 Juli 1914).

Bu iki meselenin bir an önce çözüme kavuşturulmasını isteyen Kayzer, aynı gün Konstantinos için kaleme aldığı bir diğer mektubunda şu ifadelerle yer vermişti: "*Olayların gidişatı bir Avusturya-Sırbistan uzlaşmazlığına doğru gittiği bu süreçte Almanya Avusturya'nın yanında yer alacaktır. Bulgaristan böyle bir durumu kendi avantajına çevirmeye çalışacaktır. Osmanlı Devleti'nin nasıl bir tutum benimseyeceği bilinmemektedir. Yunanistan'ın tam da zamanında Sırbistan ile tüm ilişkilerini kesmesi ve Osmanlı Devleti ile ittifak anlaşmasını tamamlaması arzu edilecek bir tutumdur*" (The Greek White Book, 1917, s. 23-26). Kayzer, 31 Temmuz'da gönderdiği telgrafında ise çok daha tehditkar bir dil kullanmıştı: "*Eğer Yunanistan Almanya'nın karşısında saf tutarsa İtalya, Bulgaristan ve Osmanlı Devleti'nin eşzamanlı saldırısına kalacaktır. Bu durumda Kral kayınbiraderinden kendisini ve ülkesini kurtarması konusunda hiçbir beklenti içerisinde olmamalıdır*" (Driault, 1930, s. 69). Ancak bu sert mektuba rağmen Kral Konstantinos tarafsızlık konusundaki ısrarını sürdürmüştü. Konstantinos, 2 Ağustos'ta Kayzer'e gönderdiği yanıtında Yunanistan'ın hiçbir koşulda Avusturya-Sırbistan arasındaki krize dâhil olmak istemediğini, Yunanistan'ın amacının Balkanlardaki statükoyu korumak ve Bükreş Antlaşmasına sadık kalmak olduğunu dile getirmişti. Kral'a göre Yunanistan, Romanya ile birlikte Bulgaristan'ın Sırbistan'a karşı bir eylemde bulunmasının önlemeye çalışacaktı. Bulgaristan'ın Sırbistan'a saldırması halinde Balkanlardaki denge bozulacak, Rusya etkisi artacak ve bu durum Almanya'nın hiç de istemediği bir hale gelecekti (Abbott, 1922, s. 8-9).

Yunanistan Almanya'nın çizmiş olduğu siyasi sınırlara dahil olmayı kabullenmemekte diretirken, Temmuz ayı ortasında başlayan Osmanlı-Alman ittifak görüşmeleri, Ağustos ayı başında iki taraf arasında bir ittifak anlaşmasının imzalanmasıyla son bulmuştu. Bu anlaşmaya göre Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ve Rusya arasında bir savaş çıkarsa Osmanlı Devleti Almanya ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu yanında yer alacağı taahhüdünde bulunuyordu. Karşılığında Almanya Rusya'ya karşı Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü koruyacak, Osmanlı Devleti'ne iki savaş gemisi verecek, Yunanistan savaşa İtilaf Devletleri cephesinde dâhil olursa Osmanlı Devleti'nin Ege Adaları'nı geri alması konusunda çaba sarf edecekti (Howard, 1931, s. 96, Leon, 1974, s. 24, Trumpener, 1989, s. 28).

Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasından sonraki süreçte de iki ülke arasındaki uzlaşma arayışı ve buna paralel olarak Almanya Yunanistan'ı kendi bloğuna katma ve Osmanlı-Yunan ittifakı girişimlerini devam ettirdi. Ancak bu girişimler de savaş öncesindeki gibi taktikseldi ve özellikle Yunanistan açısından esas amaç zaman kazanmaktı. Savaş, Osmanlı Devleti açısından Yunanistan'la ittifakı daha da zorunlu kılarken, Almanya'nın devam eden ısrarlarına rağmen Venizelos Hükümeti bu konuda çekimser kalmaya ve Yunanistan'ı Osmanlı Devleti'ne karşı bir saldırı gerçekleştirerek İtilaf Devletleri yanında savaşa dâhil etme çabalarını sürdürmüştü. Churchill'in anılarında yer verdiği şu ifadeler Yunanistan'ın ittifak düşüncesinden tümüyle koptuğuna kanıt olarak gösterilebilir: "*19 Ağustos'ta dönemin Yunan Başbakanı Sayın Venizelos, Kral Konstantinos'un da onayıyla, Yunanistan'ın donanmasını ve askeri güçlerini ihtiyaç duyulduğu an İtilaf Devletleri emrine vermeye hazır olduğunu resmen tarafımıza bildirdi... Venizelos ayrıca Yunanistan'ın kaynaklarının kısıtlı olduğunu ancak 250.000 kişilik bir orduya, donanmaya ve İtilaf Devletleri'nin işine yarayabilecek limanlara sahip olduğunu belirtti*" (Churchill, 1943, s. 280-281)¹⁰. Yunan Kralı Konstantinos'un Yunanistan'ın Osmanlı Devleti'ne

¹⁰ Venizelos'u bu mektubu kaleme alma konusunda cesaretlendiren hususlardan biri de Rusya'nın Yunanistan'ı savaşa dahil etme yönündeki çabası olabilir. Venizelos'un Churchill'e gönderdiği mektuptan bir gün önce, 18 Ağustos'ta

savaş açma niyetinde olmadığı yönündeki sözlerini yalanlayan, dolayısıyla Kayzer'in bu yöndeki şüphesini doğrulayan bu bilgiden hareketle şu sonuca varmak mümkündür: Yunanistan, hangi taviz verilirse verilsin, Osmanlı Devleti ile ittifak gerçekleştirmek istememişti. Nitekim, Yunanistan tam üç yıllık bir iç çekişmenin ardından savaşa İtilaf bloğunda dahil olmuş ve savaş sonrasında Batı Anadolu'ya yönelik genişleme stratejisini hayata geçirmeyi başarmıştı.

Kral Konstantinos'un ısrarla tarafsız kalma siyasetine karşı Venizelos'un İtilaf Devletleri yanında savaşa girme çabası aynı zamanda Yunanistan'daki "milli bölünme" ile ilgili bir durumdu. Venizelos savaşa İtilaf Devletleri yanında girilmesi konusunda ısrar ederken, Alman yanlısı Konstantinos tarafsız kalınması gerektiği görüşündeydi. Venizelos'a göre bir savaş yaşanması halinde Osmanlı Devleti bu savaşa kesinlikle katılacak ve tercihi İttifak bloğu olacaktı. Bu koşullarda Yunanistan'ın tarafsız kalması ya da Almanya'nın yanında savaşa dahil olması mümkün olamazdı. Yapılması gereken savaşı kazanma ihtimali çok daha yüksek olan İtilaf bloğunun yanında yer almak, böylece gerek Osmanlı Devleti gerekse de Bulgaristan'a karşı güvende olmak, savaşın sonunda ise Megali İdea'nın gerçekleştirilmesi konusunda büyük bir fırsat yakalamaktı. Eğer Trakya, İzmir ve "kaybedilmiş başkent" İstanbul geri alınmak, Büyük Yunanistan kurulmak isteniyorsa takip edilmesi gereken siyaset bu olmalıydı (Seligman, 1990, s. 43; Kaloudis, 2014, s. 9-49).

Kuşkusuz, Kral Konstantinos da Megali İdea'nın gerçekleşmesini en az Venizelos kadar arzuluyordu. Ancak Yunan Kralı Venizelos'a kıyasla daha gerçekçi bir yaklaşım benimsiyor ve sonuçlarının kestirilmesinin oldukça güç olduğu bir savaşa katılma konusunda acele davranılmaması gerektiğini düşünüyordu. Kral'a göre öncelikle Venizelos'un öngördüğü üzere savaşı İtilaf Devletleri değil, İttifak Devleti'nin kazanma ihtimali çok daha yüksekti. Eğer Yunanistan savaşa dahil olur ve kaybeden yanında yer alırsa hem "milli mesele" konusunda hata yapmış hem de Almanya'yı kaybetmiş olurdu. Bu konuda bekle-gör siyaseti benimsemeliydi. Kaldı ki İtilaf Devletleri Yunanistan'ı kendi yanında savaşa dahil etmek niyetinde olduğuna yönelik bir ipucu vermediği gibi Yunanistan'a savaşa dâhil olması karşılığında Megali İdea kapsamında bir taviz verileceği yönünde de hiçbir resmi bir teklifte bulunmuş değildi. Hiçbir garanti olmaksızın savaşa girmek tehlikeli sonuçlar doğurabilirdi. Yunanistan, Balkanlarda bir "Bulgar tehdidi" ile karşı karşıyaydı ve bu tehdit karşısında İtilaf Devletleri ne bir askeri yardım ne de milli güvenliğin sağlanması konusunda herhangi ciddi bir güvence veriyordu (Tsiros, 2013, s. 30, Ventiris, 1970, s. 22). Konstantinos'a göre bir deniz ülkesi olarak Yunanistan bölgedeki en büyük güç olan İngiltere'ye karşı duramayacağından savaşa Almanya'nın yanında da dâhil olamazdı. Böylesi bir yolu seçmesi halinde ise İngiltere ve Fransa derhal harekete geçerek ülkeyi işgal edecekti. Kısacası Yunanistan savaşa dâhil olarak riske girmemeli bunun yerine bir "denge politikası" izlemeli ve tarafsız kalmalıydı (Yellice, 2016, s. 208-217).

Elbette Almanya ve Osmanlı Devleti bütün umutlarını Osmanlı-Yunan ittifakına bağlamamıştı. Almanya, Temmuz Krizi ile birlikte Bulgaristan'ı kendi bloğuna dahil etme girişimlerine hız kazandırmıştı. 10 Temmuz'da kendi bloğuna dâhil edebilmek amacıyla Bulgaristan'a yüklü miktarda ekonomik destek sağlamıştı. İngiliz siyasetçi Lloyd George'a göre Almanya ancak maddi yardım karşılığında Bulgaristan'ın ikna edilebileceğine inandığından böylesi bir yola başvurmuştu (George, 1938, s. 246). Nitekim bu siyasetinde başarılı da olmuştu. Yunanistan'ın bu tutumuna karşı Almanya, savaş başladıktan sonra Osmanlı-Bulgar ittifakı konusundaki girişimleri, 6 Ağustos'ta iki taraf arasında gizli bir anlaşma imzalanmasıyla neticelenmişti. Söz konusu bu anlaşma 19 Ağustos 1914'te ilan edilmişti (Söylemezoğlu, 1946, s. 177).

Rusya'nın Atina'daki Büyükelçisi Pavlovich, Streit ile yaptığı görüşmede Avusturya ile olan savaşında Sırbistan'a askeri birlik takviyesiyle destek olmanın Yunanistan'ın çıkarına olacağını belirtmiş, Streit bu meseleyi kabinede tartışmaya açınca Venizelos derhal kabul edilmesi gerektiğini dile getirmişti. Prince Nicholas of Greece, *My Fifty Years: The Memoirs of Prince Nicholas*, Hutchinson&Co, London, 1926, s. 260-261.

SONUÇ

Balkan Savaşları'ndan Birinci Dünya Savaşı'na kadar olan süreçte Osmanlı Devleti ve Yunanistan arasındaki Ege Adaları meselesinden kaynaklanan kriz hali, dünya barışını tehdit eden en önemli uluslararası mesele olarak kaldı. Tarafların bu krizi sonlandırarak aralarında bir ittifak kurma arayışı ve Almanya'nın bu konudaki girişimleri başarısızlıkla sonuçlandı. Bunun temel nedeni, Yunanistan'ın tutumuydu. İttihatçılar, Almanya'nın da telkinleriyle, Yunanistan'la kurulacak güçlü bir ittifak karşılığında uzun bir süredir ciddi bir uluslararası krize dönüştürdüğü Ege Adaları meselesinde Yunanistan'ın çıkarına hizmet edecek bir çözüme razı gelmişse de Yunanistan buna yanaşmamıştı. Almanya ile gizli ittifak görüşmeleri yürüten Üçlü İttifak bloğuna dâhil olma hazırlıklarında bulunan İttihatçılar, Yunanistan'ın da bu blokta yer alacağından ve Rusya ile yaşanacak olası bir savaşta Osmanlı Devleti'ne yönelik saldırgan bir politika izlemeyeceğinden emin olmak bu nedenle iki ülke arasında güçlü bir ittifak kurulmasını istemişti. Ancak savaşta İtilaf bloğunda yer alma yönünde hazırlıklarda bulunan Yunanistan buna razı gelmek istememişti. Osmanlı Devleti açısından, eğer savaşa girilecekse, Almanya'dan başka bir bulunmazken Yunanistan'ın savaşa Almanya ya da İngiltere tarafında girmek gibi bir seçeneği bulunuyordu.

İttifakın gerçekleştirilememiş olmasının bir diğer nedeni ise ki ülke arasında bir güven bağının oluşturulamamış olmasıydı. Söz konusu bu bağın oluşturulabilmesi tarafların taban tabana zıt dış politikaları nedeniyle mümkün değildi. Yunanistan Batı Anadolu'yu işgal etmek isterken, Osmanlı Devleti kaybettiği toprakları geri kazanmak istiyordu. Aslına bakılırsa her iki siyaset de gerçekçi değildi. Ancak Yunanistan'da Venizelos, Osmanlı'da İttihatçılar son derece idealistti, öfke ya da hırsları rasyonel bir siyaset benimsemelerinin önündeki en önemli engeldi ve yeni bir hesaplaşma yaşanmadan meselenin çözüme kavuşturulmasının mümkün olmadığına inanıyorlardı. Almanya'nın görmediği, ya da ısrarla görmek istemediği gerçek buydu. Büyümek ve geri kazanmak arasında çok büyük bir uçurum vardı. Bir taraf kazandıklarıyla yetinmek, diğer taraf kaybedileni kabul etmiş olsaydı, gelişmeler çok daha farklı olabilir, iki ülke arasında bir ittifak kurulabilirdi. Eğer bu ittifak gerçekleştirilmiş olsaydı, Osmanlı Devleti'nin dağılması ve İzmir'in işgali söz konusu olmayabilirdi.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

Başkanlık Osmanlı Arşivi, (BOA), İstanbul, Türkiye.

Dâhiliye Nezareti Şifre Kalemî (DH.ŞFR)

Dâhiliye Nezareti Siyasî Kısım (DH.SYS)

İstorikon Arxeion Ipourgiou Eksoterikon tis Ellados, Atina, Yunanistan

AYE/1912/91/10, "Zitima nison Aigaiou"

AYE/1913/12/8, "Zitima nison Aigaiou-Diaskepsi Londinou"

AYE/1914- A5IG, 1914, Apohorisi Ellinikou Stratou ek Voreiou Epiru. Kiriksi Aftonomias tis Horas

AYE/1914- D/101/1, Arthra tou Tourkikou Tipou sholiazonta to Ipirotiko,

AYE/1913/3/3, "Sheseis Elladas-Otomanikis Autokratorias meta tous Valkanikous Polemous"

- British Documents on the Origins of the War (1898-1914)*, Vol. IX, The Balkan Wars, Part I: The Prelude; Tripoli War G.P Gooch, and Temperley, H. (eds), HMSO, London, 1933.
- British Documents on the Origins of the War (1898-1914)*, Vol. IX, The Balkan Wars, Part II: The League and Turkey, G.P Gooch, and Temperley, H. (eds), HMSO, London, 1934.
- British Documents on the Origins of the War (1898-1914)*, Vol. X Part I: The Near and Middle East on the Eve of War, G.P Gooch, and Temperley, H. (eds), HMSO, London, 1936.
- Die Grosse Politik der Europäischen Kabinette 1871-1914: Sammlung der Diplomatischen Akten des Auswärtigen Amtes*, Ed. Johannes Lepsius, Albrecht Mendelssohn Bartholdy, Friedrich Thimme, Band 36/2: Die Liquidierung der Balkankriege, 1913-1914 (Zweite Hälfte), Deutsche Verlagsgesellschaft für Politik und Geschichte, Berlin, 1926.
- Documents Diplomatiques: Les Affaires Balkaniques, 1912-1914*, Ministère des Affaires Etrangères, Tome III (Du Traité de Bucarest (10 Aout 1913 au 1 Aout 1914), Paris, 1922.
- Outbreak of the World War: German Documents Collected by Karl Kautsky*, Max Montgelas and Walther Schücking (Ed.), Oxford University Press, New York, 1924.
- Vouli ton Ellinon. ITH' Vouleftiki Periodos - B' Sinodos (1913-1914)*. Praktika tis Sinedriaseos OB', 24 Maiou 1914
- The Greek White Book: Diplomatic Documents, 1913-1917*, Ed. Carrel N. Brown, Oxford University Press, 1917.

Kitaplar ve Makaleler

- Abbott, G.F. (1922), *Greece and the Allies, 1914-1922*, London: Methuen & Co Ltd.
- Ahmad, F. (1999), *Osmanlı İmparatorluğu'nun Sonu ve Büyük Güçler*, Marian Kent (Ed.), *Osmanlı İmparatorluğu'nun Sonu*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Bayar, C. (1997), *Bende Yazdım*, Cilt 4, İstanbul: Sabah Kitapçılık.
- Churchill, W.S. (1943), *The World Crisis 1911-1918: Abridged and Revised Edition with an additional chapter on The Battle of Marne*, London: Macmillan.
- Dakin, D. (2012), *I Epopoiisi tis Elladas, 1770-1923*, Met. A Ksanthopoulos, Athina: Morfotiko Idrima Ethnikis Trapezis.
- Delta, P.S. (1988), *Eleftherios K.Venizelos: Imerologio, Anamniseis, Martiries, Allilografia*, Athina: Ekdoseis Ermis.
- Dillon, E.J. (1914), "Turkey and Greece: Hope of Settlement", *Daily Telegraph*.
- Drio, E. (1999), *Ellada kai A Pankosmios Polemos Apo to Kinima ton Neatourkon mehri th Sintiki tis Lozanis*, Atina: Palasos.
- Driault, E. (1930), *O Vasilefs Konstantinos: Thrilos kai Istoria*, Athinai: Proia.
- George, L. (1938), *War Memoirs of David Lloyd George*, Vol. I, London: Odham Press.
- Gianouloupoulos, G.N. (2003), *I Evgenis mas Tiflousis*, Athina: Vivliorama.
- Grey, E. (1925), *Twenty-Five Years, 1892-1916*, (Cilt II), New York: Frederick A. Stokes Company.

- Kaloudis, G. (2014), "Greece and the Road to World War I: To What End", *International Journal on World Peace*, 4, ss.9-49.
- Karaman, M.A. (2014), "Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı-Alman İttifakı'nı Meşrulaştırma Çabaları", *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, 1/1, s.48-59.
- Karaman, M.A. (2020), "I. Dünya Savaşı Başlarken Osmanlı Basınında Taraf Olma Algısının İyi-Kötü Yakınlaşması Üzerinden Okunması", *MSGSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 1/21, s.103-114.
- Howard, H.N. (1931), *The Partition of Turkey: A Diplomatic History 1913-1923*, Norman: University of Oklohoma Press.
- Kaldis, W.P. (1979), "Background for Conflict: Greece, Turkey, and the Aegean Islands, 1912-1914", *The Journal of Modern History*, 51/2, s.1119-1146.
- Kaloudis, G. (2014), "Greece and the Road to World War I: To What End", *International Journal on World Peace*, 31/4, s.9-49.
- Kondis, B. (1989), *The Northern Epirus Question during the First World War*, *Balkan Studies*, 30, 333-349.
- Kostis, K. (2015), *Ta Kakomathimena paidia tis Istorias: I Dıamorfosi tou Neoellinikou Kratous 18os-21os Aionas*, Athina: Ekdoseis Pataki.
- Leon, G.B. (1974), *Greece and the Great Powers 1914-1917*, Thessaloniki: Institute for Balkan Studies.
- Loulos, K. (1990), *I Germaniki Politiki stin Ellada 1896-1914*, Atina: Mortotiko Instituto.
- Puaux, R. (1990) *Distihismeni Voreios Ipeiros (Odiporiko 1913-Apeleftherosi-Autonomia*, Met. A. Ah. Lazarou, Athina: Ekdoseis Troxalia.
- Prince Nicholas of Greece, (1926), *My Fifty Years: The Memoirs of Prince Nicholas*, London: Hutchinson&Co,
- Seligman, V.J. (1990), *O Thriamvos tou Venizelou*, Athina: Ekdoseis Eirmos.
- Schurman, J.G. (2008) *The Balkan Wars 1912-1913*, New Zealand: The Floating Press.
- Sforza, K.C. (1930), *Makers of Modern Europe: Potraits and Personal Impressions and Recollections*, London: Elkin Mathews&Marrot.
- Silberstein, G.E. (2014), *The Troubled Alliance: German-Austrian Relations, 1914–1917*, Kentucky: University Press of Kentucky.
- Söylemezoğlu, G.K. (1946), *Canlı Tarihler, Hatıralar, Atina Sefareti (1913-1916)*, İstanbul: Türkiye Yayınevi
- Theodoulou, C. (1971), *Greece and The Entente (August 1, 1914-September 25, 1916*, Thessaloniki: Institute for Balkan Studies.
- Tsiros, N. (2013), *Kratos, Eksousia, Koinovouleftiko Sistima se Krisi, kata tin Periodo 1914-1920*, Athina: Ekdoseis Papazisi.
- Tunaya, T.Z. (2000), *Türkiye'de Siyasal Partiler Cilt 3, İttihat ve Terakki, Bir Çağın, Bir Kuşağın, Bir Parti'nin Tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Trumpener, U. (1989), *Germany and the Ottoman Empire 1914-1918*, New York: Caravan Books.

- Yellice, G. (2021), Güney Arnavutluk (Kuzey Epir) Meselesi, 1912-1914, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları*, 42, 111-152.
- Yellice, Gürhan. (2017), “Balkan Savaşlarından Birinci Dünya Savaşına Osmanlı-Yunan İlişkilerinde Sakız ve Midilli Meselesi, 1912-1914”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 17/2, s.103-128.
- Yellice, Gürhan. (2016), Birinci Dünya Savaşı ve Yunanistan: Çanakkale’den Milli Bölünmeye, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları*, 36, 205-242.
- Ventiris, G. (1970), I Ellas tou 1910-1920, Istoriki Meleti, Tomos I, Athina: Ekdoseis Ikaros.
- Woods, C. (1918), Albania and Albanians, *The Geographical Review*, 5, 257-273.